

UNDERLAG FÖR SAMETINGETS FORSKNINGSPOLITIK (USF)

Charlotta Svonni

2019

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	4
Inledning.....	6
Uppdrag och tolkning av uppdrag.....	6
Genomförande datainsamling.....	7
Disposition.....	7
Sametingets politik.....	8
Förslag till Sametingets målbild för forskningspolitik.....	8
Samhällsutmaningar.....	8
Hållbar utveckling.....	8
Befintliga strategier för att möta samhällsutmaningar i Sápmi (Sametingets olika Handlingsprogram).....	9
Befintliga samiska plattformar för inflytande.....	10
Mänskliga rättigheter, folkrätt och tolkning av folkrätt för samer.....	11
Konventioner och deklARATIONER.....	13
FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.....	14
Europakonvention om mänskliga rättigheter (EKMR).....	14
FNs deklaration om rättigheter för urfolk (UNDRIP).....	14
Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter.....	15
Förslag till nordisk Samekonvention.....	15
Forskningspolitik i Sverige.....	15
Vad forskning är enligt OECD.....	16
Olika forskningskategorier.....	17
Traditionell kunskap som forskningsfält.....	17
Traditionell kunskap som forskningsfält enligt OECD.....	17
Finansiering av FoU.....	18
Forskningsråd - Statliga myndigheter.....	19
Övriga finansiärer för forskning.....	19
Skapandet av ny forskningspolitik och forskningsområden i Sverige.....	20
Hållbar utveckling – Agenda 2030.....	21
Samiskt forskningsprogram i Norge.....	22
Förslag till forskningspolitiska strategier.....	22
Identifiera relevanta forskningsområden samt spridning av forskningsresultat.....	23
Samiskt forskningsprogram.....	24
Skapa forskningsprogram genom att uppvakta forskningsråd.....	24

Verka för Forskningsprogram via forskningspropositioner	24
Eget förslag till forskningsproposition.....	25
Akademisk utbildning	25
Utbildningsprogram.....	25
Universitetsinstitutioner	26
Samisk högskola	26
Strategier för att uppnå utbildningsprogram och universitetsinstitutioner	27
Institutionella satsningar för samisk forskning	28
Institutionsstöd på Sametinget	28
Samisk representation i befintliga forskningsråd.....	28
Samiskt forskningsprogram	28
Samiskt forskningsråd	28
Forskningsinstitution för hela Sápmi.....	29
Etik – hur forskning bör bedrivas	29
Bakgrundsinformation om Etik och forskning.....	29
Historik	29
Struktur för etik och etikprövning i Sverige	30
Etik i en urfolkskontext.....	30
Riktlinjer i Arktis och Sápmi.....	31
Förslag	32
Ta fram etiska riktlinjer för forskning i en samisk kontext.....	32
Samisk del i befintlig etikansökansblankett	32
Samisk representation i Etikprövningsmyndighet.....	33
Samiskt forskningsetiskt råd.....	33
Exempel - myndigheten för samisk forskning	34
Referenslista.....	36
Seminarium 2019-01-29, seminariedeltagare:.....	41
Exempel på forskningspublikationer med samisk tematik (bilaga 1)	43

Sammanfattning

Denna utredning är ett underlag för Sametingets framåtsyftande forskningspolitik som innefattar samiska intresseområden lokalt, nationellt och internationellt. Målbilden är att Sametinget ska driva en forskningspolitik som medverkar till demokratiska, jämlika och hållbara samhällen där samer har ett fullvärdigt deltagande i offentliga frågor och samiskt kulturliv.

De befintliga maktrelationerna är begränsande för samer och andra befolkningar som är i minoritet, vilket visar sig bland annat genom att dessa samhällsgrupper exkluderas i den inledande fasen när samhällseliga institutioner skapas, till exempel forskningsinstitutioner. Denna begränsning kan delvis kopplas till koloniala strukturer som blivit en följd av kolonisering av urfolks traditionella samhällen, marker och kulturer. En annan faktor som påverkar samers inflytande är att deklarationer och konventioner angående urfolk anslås vara en individrätt vilket håller tillbaka urfolks rättigheter på grupp- och samhällsnivå. I kontrast till detta anslår FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter att rätten till kultur enbart kan åtnjutas på ett meningsfullt sätt tillsammans med andra medlemmar i gruppen. Den kollektiva rätten till självbestämmande är också en grundförutsättning för att urfolk ska kunna leva, verka, utveckla och vara delaktig i skapandet av sitt samhälle och sin kultur.

Sametinget har lyft forskningsrelaterade frågor i flera olika handlingsprogram kopplade till samhällsutmaningar i samisk kontext. Handlingsprogram som lyft forskningsmål är *Eallinbiras*, som är ett livsmiljöprogram och handlar om miljö och hållbar utveckling. Andra handlingsprogram som har inkluderat forskningsmål är *Árbediehtu* som handlar om traditionell kunskap, men också handlingsprogram om rennäring, utvinningsindustriernas inverkan på Sápmi, utbildning, småföretag i Arktis, jämställdhet och kultur. Det har inte funnits en sammanhållen forskningspolitik med strategier för ökat inflytande över den forskning som sker om samer, Sápmi och samiska intresseområden. För att Sametinget i sin framtida forskningspolitik ska ha möjlighet att föra en behovsgrundad och strategisk forskningspolitik bör en inventering av befintlig forskning och forskningsresultat utföras.

Föreliggande dokument, *Underlag för Sametingets Forskningspolitik* (hädanefter kallat USF) ger ett stöd för Sametinget att bedriva politik för att öka samiskt inflytande över forskning som är angelägen och relevant för samer, Sápmi och samiska intresseområden. USF klarlägger befintliga strukturer för forskning och finansiering av forskning nationellt och internationellt. Detta för att öka Sametingets insyn och förståelse för befintliga forskningsstrukturer, vilket är grundläggande för att kunna göra strategiska val i syfte att påverka befintliga strukturer för styrning och fördelning av resurser till forskning.

Förslag till forskningspolitiska strategier

I kommande del följer modeller och förslag på vad och hur Sametinget kan arbeta med, för att öka samiskt inflytande över forskning både långsiktigt och i en nära framtid.

Identifiera relevanta forskningsområden samt spridning av forskningsresultat.

Sametinget har understrukit vikten av olika forskningsområden och spridning av forskningsresultat inom områden som rennäring och utvinningsindustrier. Det finns en rad samhällsutmaningar och kunskapsluckor då det gäller forskning angående samiska intresseområden. Det gör att det är viktigt att i ett initialt skede skapa en samlad bild av all

forskning och forskningsresultat som berör samer, Sápmi och samiska intresseområden. Detta är grundläggande för att möjliggöra analys över vilken forskning som saknas och vart Sametinget vill rikta framtida resurser.

Samiskt forskningsprogram

Sametinget kan arbeta för att det ska skapas forskningsprogram genom att uppvakta forskningsråd, Utbildningsdepartementets statssekreterare eller Sametingets handläggare på anknutna departement för att påverka samiska forskningsteman i kommande forskningsproposition. Sametinget kan även utforma ett eget förslag i forskningspropositioner som görs vid varje ny mandatperiod för regeringen.

Akademisk utbildning

Sametinget kan på liknande sätt verka för utbildningsprogram och/eller institutioner för samisk forskning. I dessa fall kan Sametinget samverka med universitet och högskolor. Sametinget har sedan tidigare lyft att de önskar en samisk högskola/universitet på svenska sidan av Sápmi.

Institutionella satsningar för samisk forskning

Denna del av förslaget handlar om att verka för institutionella strategier för ökat inflytande. Förslaget innebär att Sametinget har ett institutionellt stöd för forskning. Det inkluderar att sammanställa och informera om befintlig forskning, men också att aktivt och strategiskt arbeta för att få inflytande över regeringens forskningspolitik. Andra viktiga institutioner är forskningsråden och i USF finns förslag om att det kan finnas samisk representation i dessa forskningsråd. Ett annat förslag är att Sametinget kan ha som målsättning att verka för ett samiskt forskningsråd i Sverige. Sametinget kan också tillsammans med Sameting på finsk och norsk sida av Sápmi verka för ett samiskt forskningsråd som omfattar hela Sápmi och inte är knutet till de olika staterna som Sápmi är uppdelat i.

Etik – hur forskning bedrivs

Detta avsnitt handlar om att det finns behov av att utveckla etiska riktlinjer för forskning som anknyter till samiska intresseområden. Här ges en bakgrund till de etiska riktlinjer som finns idag och USF lyfter frågan om att det finns behov av att förnya och säkerställa god etik i framtida forskning som berör samer, samiska samhällen, samisk kultur och Sápmi. Förutom att ta fram etiska riktlinjer behöver etikprövningsförfarandet ses över och förbättras så att det finns en specifik del som tillhandahåller frågeställningar anpassade till samiska forskningsetiska riktlinjer. USF tar upp att Sametinget kan verka för att det ska finnas samisk representation i etikprövningsmyndighetens verksamhetsregioner. Sametinget kan också överväga att ta fram ett eget forskningsetiskt råd med motsvarande kompetens som ställs på svenska etikmyndighetens verksamhetsdeltagare. På sikt bör Sametinget tillsammans med de andra Sametingen i de olika länderna verka för ett gemensamt forskningsetiskt råd.

Forskningspolitik och kontinuitet

USF lyfter vikten av att Sametinget vid varje ny mandatperiod skapar sig en god uppfattning om forskningsläget och utformar förslag om vilken forskning Sametinget anser vara viktig. Det hänger samman med att den forskning som utförs i Sverige delvis styrs av den forskningspolitik som regeringen lägger fram genom en forskningsproposition var fjärde år, i anslutning till varje ny mandatperiod. I ett första skede bör Sametinget lägga vikt på att upprätta strukturer för att lägga en grund för framtida forskningspolitik.

Inledning

Eftersom denna utredning är ett underlag för Sametinget ämnar den att utforma forskningspolitik och komplettera den politik som Sametinget redan bedriver. Forskning är en viktig del av det demokratiska samhället och är underlag för många politiska beslut. För en ökad samisk auktoritet inom samiska intresseområden krävs både inblick och inflytande över den forskning som behandlar samer, samiska samhället och området Sápmi.

Forskning är fri och ingen del i detta underlag till handlingsprogram syftar till någon inskränkning av detta. Med detta sagt ska det klargöras att vilken forskning som utförs i Sverige regleras genom den svenska regeringens politik och därmed fördelas medel till forskning utifrån regeringens politiska viljeinriktning. Därför är det liksom för den svenska regeringen, även viktigt för Sametinget, i funktion av samiska folkets representant, att ha politiskt inflytande över prioriterade forskningsområden. Kunskap och skapandet av ny kunskap bidrar till förändringar i människors liv och samhällen. Ökad kunskap om samiska samhällen, samer och Sápmi kommer att förbättra hela samhället i form av ökat socialt välmående och ökad ekonomisk trygghet. Samhällen förändras genom skiftande behov, förutsättningar och prioriteringar. Sametinget, som representativt organ för samiska folket, bör verka för inflytande över utveckling och förmedlande av kunskap för att på bästa sätt främja det samiska samhällets långsiktiga utveckling. Avgörande för detta är att Sametinget aktivt positionerar sig för ett reellt inflytande i omstrukturering av resurstilldelning av forskningsmedel och utvecklingsmedel.

Förslagen i USF ämnar ombesörja samiskt inflytande över den forskning som sker om samer, Sápmi, samiskt samhälle och kultur. Förslagen kan även användas som verktyg för Sametinget att verka i befintliga strukturer för forskning och den politik och reglemente som styr forskningsverksamhet samt ändring av dessa strukturer.

Uppdrag och tolkning av uppdrag

Sametingets styrelse beslutade den 11 oktober 2018 att ta fram ett förslag till ett forskningspolitiskt handlingsprogram. Syftet var att utreda hur Sametinget ska förhålla sig till forskningsverksamhet som innefattar samiska intresseområden och att utforma ett förslag på hur ett sådant inflytande kan se ut. För uppdraget fanns en projektplan med ramverk. Ramverket för arbetsåtgång var tre månaders arbete och slutdatum för arbetets inrapportering var 30 juni 2019.

Uppdraget har utförts av en extern konsult, Charlotta Svonni, som har gjort utredning och skrivit underlaget samt gett förslag till Sametingets forskningspolitiska strategi. Övrig organisation för uppdraget bestod av en styrgrupp, tillika Sametingets styrelse. Projektledare var kanslichef Anja Taube som ansvarade för att stödja arbetet och informera styrelsen. Projektledaren ansvarade även för att tillsätta en referensgrupp. Referensgruppen bestod av Gunvor Guttorm (professor i Duodji, Rektor vid Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu), Åsa Larsson Blind (President för Sámiráđđi/Samerådet) och Ulf Mörkenstam (Docent i Statsvetenskap vid Stockholms universitet).

Genomförande datainsamling

Arbetet bestod av tre delar. Den första delen var en kartläggning som innebar datainsamling angående ramverk, utredningar och övrig data gällande forskning och forskningspolitik.¹ Det innefattade även Sametingets direktiv och tidigare antagna handlingsprogram, nationell och internationell lagstiftning i förhållande till urfolk, samt olika exempel på hur urfolk arbetar för att få inflytande över forskning. I kartläggningsdelen hölls ett seminarium för att inhämta information, kunskap, erfarenheter och förslag från forskare som inriktar sig mot forskning med samisk tematik.² Det hölls även möten med forskare och andra experter för att diskutera idéer och möjliga förslag till modeller för samiskt inflytande över forskning. Dessa var Coppélié Cocq (Professor vid Institutionen för kultur, Helsingfors universitet), Dieter Müller (Professor vid Institutionen för geografi och ekonomisk historia och Vicerektor Umeå universitet), Kjell Nyström (Analys- och utredningskonsult, tidigare Departementsråd Utbildningsdepartementet), Camilla Sandström (Professor vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet), Kristina Sehlin MacNeil (Postdoktor vid Vaartoe, Umeå Universitet), Björn Åstrand (Universitetslektor, Institutionen för Idé och Samhällsstudier, Umeå universitet, även skolutredare). Avgränsning av insamlad data är anpassad efter tidsbegränsningen av uppdraget och det finns mer forskning som av angivet skäl saknas i detta underlag. Den andra delen bestod av skriftlig och muntlig presentation av kartläggningen, samt förslag på modeller för inflytande. Både referensgrupp och projektledning rådgjorde med den externa konsulten, Charlotta Svonni. Sedan reviderades utkastet till USF. Del tre var en slutrapportering med förslag på hur Sametinget kan arbeta för att skapa samiskt inflytande över forskning om samer och Sápmi. Styrgruppen och Charlotta Svonni hade i den inledande fasen två möten, efter det tillkom halvtidsrapportering med revidering i enlighet med styrgruppens synpunkter och idéer och slutligen slutrapportering av underlag till forskningspolitik och uppdrag.

Disposition

Upplägget på USF är indelat i två huvuddelar. Den första delen innehåller inledning som innefattar uppdrag och arbetsmetod, Sametingets mål med forskningspolitik och samhällsutmaningar i Sápmi, beskrivning av forskning och finansiering av forskning i Sverige och befintliga institutionella strukturer för forskning. Den andra delen är förslag på modeller som Sametinget kan använda sig av för att driva forskningspolitik. Den delen är indelad i tre avsnitt. Det första avsnittet behandlar forskningspolitiska strategier med förslag på hur Sametinget kontinuerligt och periodiserat kan verka för att få genomslag för sin forskningspolitik. Det andra avsnittet presenterar modeller och förslag på hur Sametinget kan verka för att forskning utförs etiskt när det gäller forskning om samer, Sápmi, samiska samhället och samisk kultur, vilket syftar till att motverka eventuella brister i framtiden och för att säkerställa en god medvetenhet om forskningsetiska överväganden.³ Det tredje avsnittet är förslag på institutionella modeller som Sametinget kan arbeta mot för att öka

¹ I texten finns forskningsreferenser som inte är direkt kopplade till texten. De är begränsade till forskare i Sverige och finns med för att underlätta Sametingets arbete att inventera befintlig forskning.

² Seminarium 2019-01-29, deltagarlista.

³ Jämför resonemang i Vetenskapsrådet 2019. Forskningsöversikt 2019: Humaniora och samhällsvetenskap s. 22.

inflytande över den forskning som ska utföras gällande samer, Sápmi, samiska samhället och kultur.

Sametingets politik

I följande avsnitt följer förslag till ny målbild för Sametingets politik. Här behandlas även samhällsutmaningar och Sametingets tidigare målbild och arbete inom forskningspolitik fram till 2018.

Förslag till Sametingets målbild för forskningspolitik

Målbilden för Sametingets forskningspolitik innefattar medverkan till en demokratisk, jämlik och hållbar samhällsutveckling. Förutsättning för inflytande över samhällsutveckling är att driva forskningspolitik, då forskning har en stor inverkan över samhällsutveckling och grund för kunskap och utbildning. Sametingets mål är att föra en politik som syftar till att forskning som utförs bidrar med ökad kunskap, ny kunskap, innovationer och lösningar för att stärka samiska samhället och möta nutida och framtida samhällsutmaningar. Sametinget avser att arbeta strategiskt för att samiska samhället ska vara en självklar del i forskningspolitiken både nationellt och internationellt med ett gediget inflytande över den forskningspolitik och de forskningsstrategiska satsningar som utförs. För att skapa inflytande krävs förståelse och insyn i befintliga strukturer för forskning. Delar som Sametinget ser som viktiga att arbeta för är spridning och genomslag av forskning med samisk tematik, att ta tillvara forskningens utvecklingspotential och samspel mellan forskning och utbildning.

Samhällsutmaningar

Nedan beskrivs samhällsutmaningar i en samisk kontext (lokalt, nationellt och globalt), kopplade till forskning, som rör hållbar utveckling i Sápmi samt Sametingets befintliga strategier för att bemöta dessa.

Hållbar utveckling

Sametinget har arbetat med hållbarhetsfrågor sedan dess start. År 1995 presenterades Sametingets miljösyn. Från och med 2009 antogs ett handlingsprogram (Eallinbiras) om samisk livsmiljö med riktlinjer för hållbar utveckling och miljöfrågor. Livsmiljöprogrammet slår fast att ”ur ett samiskt perspektiv är alla frågor miljöfrågor – eftersom miljön berör alla aspekter av våra liv och vår omgivning.”⁴ Eallinbiras lyfter fram hållbar utveckling som en global utmaning där alla bär ansvar för att bidra till lösningar. Målet är att skapa en hållbar miljö inom Sápmi och att inspirera andra att arbeta för en hållbar utveckling. Eallinbiras lyfter också fram den starka kopplingen mellan den kollektivt baserade traditionella kunskapen om optimering av uttag från naturresurser och förvaltning av dessa resurser. Av den anledningen menar Sametinget att det behövs mer forskning om árbediehtu (traditionell kunskap) i syfte att

⁴ Eallinbiras/Iellembirás/Jielemen birje. Sametingets Livsmiljöprogram 2009, citat på försättsblad.

bidra till en hållbar utveckling utifrån ett holistiskt perspektiv.⁵ Kopplingen mellan árbediehtu och hållbar utveckling får stöd av konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar, vilken med emfas uttrycker vikten av traditionell kunskap hos urfolk som en källa av immateriellt och materiellt välstånd som bidrar till hållbar utveckling.⁶ Dessutom anger UNESCOs konvention om skydd av det immateriella kulturarvet att urfolkssamhällen och urfolkspersoner har en viktig roll i att producera, bevara, bevaka och reproducera det immateriella kulturarvet samt att understödja kulturell diversitet och mänsklig kreativitet.⁷

Sametinget strävar efter att medverka till samiskt inflytande över árbediehtu⁸ eftersom det är grundläggande för samiskt samhälls- och kulturliv och en viktig del av hållbar utveckling. Dessutom finns det stöd för detta i folkrätt och dess föreskrifter om självbestämmande. Kanske viktigast av allt vilar árbediehtu på en samisk naturbaserad värdegrund, vilket har legat till grund för sedvänjor, sociala strukturer och relationer och därmed samisk identitet.⁹ Sametinget vill stärka árbediehtus roll i samhället och strävar efter att det ska ”värderas och respekteras på samma sätt som andra kunskapsparadigm”.¹⁰ Det finns framtagna riktlinjer för hur ett sådant arbete ska ske. Dessa riktlinjer gäller både inom och utanför det samiska samhället och exemplifierade områden som kommer i kontakt med árbediehtu är myndighetspersonal, forskare och museipersonal.¹¹

Befintliga strategier för att möta samhällsutmaningar i Sápmi (Sametingets olika Handlingsprogram)

Sametinget har tagit fram handlingsprogram med strategier för att möta befintliga samhällsutmaningar. Handlingsprogrammen fram till och med 2018 handlar bland annat om árbediehtu, jämställdhet, klimat, kultur, landsbygdsprogram, mat, media, mineral och gruvor, näringar, rennäring, självbestämmande, språk, ungdom och vindkraft.¹² I dessa handlingsprogram framkommer att forskning behövs inom en rad områden. Árbediehtu är i denna skrift behandlat under avsnittet Hållbar utveckling och är exempel på viktigt forskningsområde som nämns i flera handlingsprogram. Sametinget har beslutat att det behövs etiska riktlinjer i arbete med och forskning om árbediehtu: ”Vi samer ska själva

⁵ Eallinbiras s.9ff; Jelena Porsanger & Gunvor Guttorm. Árbediehtu fágasuorggi huksen/Building up the field of Study and Research on Sami Traditional Knowledge (árbediehtu), 2011; Krister Stoor har i 'Det vita vilddjuret stjäl mina renkalvar', 2012 definierat traditionell kunskap som en "kunskapsbaserad trading mellan generationerna" där "grundförutsättningarna bygger på att det finns en historia, nutid och en framtid."

⁶ Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar; Ben Saoul. *Indigenous Peoples and Human Rights. International and Regional Jurisprudence*, 2016, s. 15.

⁷ Immateriellt kulturarv är praktiker, representation, uttryck, kunskaper, färdigheter, instrument, artefakter och kulturella platser som är kopplade till samhällen, grupper och individer. UNESCOs konvention om skydd av det immateriella kulturarvet, Art 2(1), Ben Saul s. 14

⁸ Läs om árbediehtu i: Gunvor Guttorm. Árbediehtu (Sami traditional knowledge) – as a concept and in practice, 2011, s. 59-76. Om problematisering av árbediehtu, tradition och modernitet i: Jelena Porsanger. The Problematisation of the Dichotomy of Modernity and Tradition in Indigenous and Sami context. 2011.

⁹ Árbediehtu/árbediehto/aerpimaahoe/Sametingets policydokument för traditionell kunskap. s.4, Eallinbiras s.6.

¹⁰ Árbediehtu s. 9

¹¹ Ibid. s.7-9. Läs även: Åsa Nordin. Reflektioner kring árbediehtu/ samisk traditionell kunskap. Ett komplext begrepp, 2012; Ylva Jannok Nutti. "½ Sala + 1 ½ goartila", 2012.

¹² Sametinget.se, Dokumentbank, Handlingsprogram. Handlingsprogram som inte nämner forskning är Språkpolitiskt-, Mediepolitiskt-, och Ungdomspolitiska handlingsprogram.

ansvara för utvecklandet av dessa riktlinjer, för hur árbediehtu ska bevaras, förvaltas, användas, vidareförmedlas utifrån vår kultur.”¹³ Handlingsprogram om vindkraft antogs 2009 och anslår att Sametinget ska genomföra en sammanställning av kunskapsläget när det gäller vindkraftens påverkan på samiska förhållanden samt klargöra vilken forskning som behövs för framtiden.¹⁴ År 2013 antogs Utbildningspolitiska handlingsprogrammet och där framgår att Sametinget vill att forskning och utbildning vid universitet och högskolor i samiska, samisk historia, samisk kultur, samiskt samhällsliv och samisk tradition ska vara baserad på samisk traditionell kunskap. Ett mål är att det ska finnas en högskolefilial eller universitetsfilial med samisk inriktning på svensk sida av Sápmi för att främja forskning och utbildning för och av samer.¹⁵ Samma år antogs näringspolitiska handlingsprogrammet som ville se mer framtagen kunskap och spridning av kunskap om klimatförändringar samt om produktionssystem, slakthantering och köttkvalitet, och slutligen om fisk, bär, och örter.¹⁶ I Samisk matvision 2014 menar Sametinget att det behövs forskningsinsatser för att skapa tillväxt i småföretag i arktisk miljö och förbättra produktutvecklingen. Här skrivs också att det behövs forskningsinsatser om bär och örter, miljö- och klimatförändringarnas inverkan på livsmedelssituationen i arktiskt område samt om näringslivs- och hållbarhetsstudier samt företagsutveckling i samisk miljö.¹⁷ I handlingsprogrammet om mineral och gruvor 2014 anges att de som sysslar med gruvnäring ska ta del av relevant forskning för att förstå hur renarna påverkas av störning orsakad av bland annat exploatering och de kumulativa och långsiktiga effekter både lokalt och regionalt.¹⁸ Rennäringspolitiska handlingsprogrammet följer samma linje som Mineral- och gruvhandlingsprogram 2014 och det framkommer åter att Sametinget ser det som viktigt att få spridning av forskningsresultat om rennäring.¹⁹ I Jämställdhetsprogrammet 2016 lyfts att det behövs forskning om samiska kvinnors liv och hierarkierna mellan könen. Sametinget skulle även uppmuntra forskning om ojämlikhet och diskriminering.²⁰ Under 2018 uppdaterades kulturpolitiken med ett handlingsprogram som vill prioritera duodji samt stärka och utveckla ett levande kulturliv. Här anges också att Sametinget delar ut stipendier för forskning.²¹

Befintliga samiska plattformar för inflytande

Samiskt Parlamentariskt Råd (SPR)²² har uttalat att urfolks roll i beslutsfattande om klimatförändringar behöver stärkas. Urfolk i Arktis är särskilt utsatta på grund av att traditionella näringar är beroende av förnybara resurser vilka är hotade av klimatförändringar.²³ SPR stödjer sitt uttalande på bland annat Parisavtalet (COP21, Paris,

¹³ Árbediehtu 2011 s. 17.

¹⁴ Sametingets syn på Vindkraft i Sápmi, Sametinget 2009, s.7.

¹⁵ Samisk utbildningspolitik [Handlingsprogram]. Sametinget 2012, s.4, 12.

¹⁶ Sametingets Näringspolitiska program. Sápmi – en näringsmässig resurs. Sametinget 2014, s. 17.

¹⁷ En Samisk Matvision 2014, s. 10.

¹⁸ Sametingets syn på Mineraler och gruvor i Sápmi, 2014 s. 16.

¹⁹ Sametingets Rennäringspolitiska program, 2015 s. 18.

²⁰ Sametingets Jämställdhetsprogram, 2016 s. 10, 24.

²¹ Kulturpolitiskt handlingsprogram 2018-2021. s.28.

²² SPR är ett nordiskt samarbete mellan sametingen som syftar till att stärka samarbete mellan samer. Prioriterade områden r samisk forskning, infrastruktur för språk och ungdomsarbete, språkutveckling och att samordna samiskt talan internationellt.

²³ Position Paper of the Sami Parliamentary Council on the Local Communities and Indigenous Peoples Platform, 2017.

dec-2015) som i grova drag innebär begränsning av utsläpp och förbättrade sätt att nå motståndskraft mot klimatförändringar. Där framgår att kunskap, teknologier, praktiker och ageranden angående klimatförändringar måste stärkas och att det måste skapas plattformar där urfolk är delaktiga för att utbyta kunskap, erfarenheter och praktiker för hållbar utveckling. Dessutom ska anpassningsförfaranden baseras på och guidas av forskning och när möjligt av traditionell-, urfolks- och lokalkunskap.²⁴

Mänskliga rättigheter, folkrätt och tolkning av folkrätt för samer

En stor utmaning för samer, liksom för många urfolk världen över, är att fullvärdigt åtnjuta rätten till självbestämmande. Denna problematik hänger samman med de processer som skedde när europeiska nationalstater skapades. Eftersom den europeiska föreställningen om vad som kunde utgöra en nation inte överensstämde med urfolkssamhällets strukturer diskvalificerades dessa av de europeiska kolonisatorerna.²⁵ Under denna tidsperiod betraktades, i internationell lagstiftning, områden som beboddes av urfolk som landområden som ingen hade politiskt kontroll över. Det var därmed fritt för kolonisatorer, som ofta drevs av intresset att utvinna naturresurser, att ta urfolks landområden i besittning.²⁶ I och med liknande process delades Sápmi upp i fyra länder med väldefinierade statsgränser. Initialt visade staterna respekt för samerna och deras rättigheter men under de följande århundrandena ändrades detta och fler restriktioner infördes bland annat gällande samers möjligheter att röra sig över gränserna.²⁷ I Sverige infördes renbeteslagstiftning som i förlängningen har haft mycket långtgående effekter för det samiska folket och samiska samhället.²⁸ Enligt Israel Ruong fungerade renbeteslagen som en vass kniv som delade upp samerna vilket ledde till försvagning av samiska folket.²⁹

Staternas styre över samers traditionella landområden och de fortgående koloniala strukturerna har inneburit att det har skapats begränsad möjlighet för samer till inflytande i beslut om till exempel exploatering av naturresurser.³⁰ Detta har orsakat att samer blir utsatta

²⁴ Proposition. 2016/17:16 Bil. 1. Parisavtal artikel 7.

²⁵ Jämför Mattias Åhrén. *Indigenous Peoples' status in the international legal system*, 2016, s. 10.

²⁶ Jämför Åhrén s. 16f

²⁷ Patrik Lantto. *Borders, citizenship and change: the case of the Sami people, 1751-2008*, 2010, s. 543-556. Läs mer om kolonial inverkan på Sápmi i t.ex. Daniel Lindmark & Olle Sundström. *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna*, 2016; Lennart Lundmark. *Samernas skatteland*, 2006; Lars Rumar. *Historien och Härjedalsdomen*, 2014; Lars Elenius. *Nationalstat och minoritetspolitik*, 2006; Lars Thomasson. *Ur jämtlandssamernas nutidshistoria. En mer än hundraårig kulturkamp*, 2002; Gunlög Für. *Colonialism in the margins*, 2006. Gudrun Nordstedt. *Lappska skattelanden på Geddans karta. Umeå lappmark från 1671 till 1900-talets början*, 2001; Åsa Nordin. *Relationer i ett samsikt samhälle*, 2002.

²⁸ Se exempelvis: Patrik Lantto. *Tiden börjar på nytt. En analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900 – 1950*. 2000; Patrik Lantto. *Att göra sin stämman hörd. Svenska Samernas Riksförbund, samerörelsen och svensk samepolitik 1950 – 1962*, 2003; Patrik Lantto och Ulf Mörkenstam. "Sami Rights and Sami Challenges: the Modernization Process and the Swedish Sami Movement, 1886-2006". 2008; Ulf Mörkenstam. "Lapparnes privilegier": föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997, 1999; Bertil Marklund. *Det milsvida skogsfolket. Skogssamernas samhälle i omvandling 1650 – 1800*, 2015.

²⁹ Ruong i Samefolket 1961:1:13

³⁰ Se bl.a. Åsa Össbo. *Nya vatten, dunkla speglingar. Industriell kolonialism genom svensk vattenkraftutbyggnad i renkötselområdet 1910 – 1968*, 2014; Annette Löf. *Challenging Adaptability. Analysing the Governance of Reindeer Husbandry in Sweden*, 2014; Elsa Reimerson. *Nature Culture Rights. Exploring Space for Indigenous Agency in Protected Area Discourses*, 2015. Kristina Sehlin MacNeil. *Extractive Violence on*

för godtyckliga beslut tagna av majoritetsbefolkningen oavsett om ingreppen är överträdelser mot lagliga normer eller mänskliga rättigheter.³¹ Exploateringsproblemet för urfolkssamhällen är att marken är starkt sammankopplad med deras kultur, identitet, försörjning och sättet att leva. Den kulturella identiteten är djupt rotad i den traditionella livsstilen och sättet att använda markerna. Det innebär att berövande av marker är ett slag mot den kulturella identiteten och ett hot mot urfolkssamhället, deras kultur och livsstil.³² Hotet mot urfolks överlevnad har lett till att urfolk världen över kämpar för självbestämmande.³³

Innebörden av självbestämmande för urfolk är omdiskuterat. Statsvetaren Ulf Mörkenstam föreslår att det är ett sätt att balansera makt mellan urfolk och nationalstaten som de bor i.³⁴ Det finns idéer om att rätten till självbestämmande bara gäller när det inte finns konflikt mellan intresseområden. Mattias Åhrén, professor i juridik, argumenterar för att det är motsägelsefullt att hävda att genuint självbestämmande bara gäller när det inte finns något att reglera eftersom en rättighet bara existerar när den är i relation mellan två eller fler juridiska subjekt.³⁵ FNs deklaration om ursprungsfolkens rättigheter (UNDRIP) definierar urfolksrätt i relation till självbestämmande och Åhrén förklarar att UNDRIPs definition av denna rätt inte kan tolkas på något annat sätt än att ”urfolk har rätt till ett genuint självbestämmande, som ska utföras genom autonomi- och självstyrearrangemang inom befintliga nationsgränser”³⁶ [min översättning]. Mörkenstam följer samma linje och argumenterar dessutom för att det är problematiskt för stater att erkänna urfolks självbestämmande eftersom detta utmanar majoritetsbefolkningars traditionella sätt att betrakta politiska rättigheter och demokrati, det är dessutom ett hot mot existerande maktrelation inom stater.³⁷ Rauna Kuokkanen, professor i Arktiska urfolksstudier, menar att verkligt självbestämmande för urfolk kräver omstrukturering av befintliga maktrelationer.³⁸ Statsvetarna Rebecca Lawrence och Ulf Mörkenstam är kritiska till Sveriges hållning angående urfolks rättigheter och menar att det föreligger en inkonsekvens i Sveriges hållning i frågan. Sverige kämpar internationellt för ökad respekt för urfolks rättigheter, men i nationell politik hindras samer från att få ett reellt självbestämmande. De lyfter också att det finns ”två folk i Sverige i folkrättslig mening: Det svenska folket och det samiska folket.”³⁹ Detta leder i sin tur till att de ställer frågan om vad som händer när det finns två folk och regeringsformens portalparagraf stadgar att ”[a]ll offentlig makt i Sverige utgår från folket”.⁴⁰

Indigenous Country. Sami and Aboriginal Views on Conflicts and Power Relations with Extractive Industries, 2017; Malin Brännström. *Skogsbruk och renskötsel på samma mark. En rättsvetenskaplig studie av äganderätten och renskötselrätten*, 2017.

³¹ Jämför Ulf Mörkenstam. Recognition as if sovereigns? A procedural understanding of indigenous self-determination, 2015, s. 638.

³² Åhrén. *Indigenous Peoples' status in the international legal system*, 2016, s. 210; Kristina Sehlin MacNeil, 2017.

³³ James Anaya. *Indigenous Peoples in International Law* (2nd ed.), 2004.

³⁴ Mörkenstam. Recognition as if sovereigns? A procedural understanding of indigenous self-determination, 2015, s. 634-648. Läs mer om Sameting och självbestämmande i: Josefsen Eva, Ulf Mörkenstam och Ragnhild Nilsson (2016). *The Nordic Sámediggi and the Limits of Indigenous Self-Determination*, 2016.

³⁵ Åhrén, 2016, s.134f

³⁶ Ibid, s.137.

³⁷ Mörkenstam, 2015, s. 634, 645.

³⁸ Rauna Kuokkanen. *Restructuring relations. Indigenous Self-Determination, Governance, and Gender*, 2019.

³⁹ Rebecca Lawrence och Ulf Mörkenstam. Självbestämmande genom myndighetsutövning? Sametingets dubbla roller. 2012, s. 234.

⁴⁰ Ibid, s. 234; SFS 1974:152 kap. 1§1.

De befintliga maktrelationerna har lett till att ett fullt deltagande i offentliga frågor är kraftigt begränsat för minoritetsbefolkningar då stater nästan alltid är partiska gentemot majoritetsbefolkningars intressen och behov. Minoritetskulturer får sällan delta i de initiala skedena när standard för styrning av sociala institutioner definieras.⁴¹ Anledningen till det begränsade inflytandet grundar sig delvis på att urfolksrättigheter och rätten till kultur anslås vara en individrätt i konventioner och deklamationer angående urfolk och nationella minoriteter. Detta skulle innebära att grupper inte skulle ha rätt till inflytande, men Åhrén menar att det finns stöd i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter, i artikel 27, för att rätten till kultur enbart kan åtnjutas på ett meningsfullt sätt i kontexten av andra medlemmar av gruppen.⁴² Kollektiv rätt till självbestämmande för urfolk får även stöd av teoretiker inom multikulturalism som anför att en större grad av självbestämmande är en förutsättning för att undvika förgörelse av urfolks samhällen och kulturer.⁴³ Det är därför viktigt att majoritetskulturen skyddar minoriteters kultur vilket bland annat kan göras genom att tillstå minoriteters rättigheter som skyddar deras kultur.⁴⁴ Slutligen är ”rättigheter för urfolk i en kontext av mänskliga rättigheter inte ett särskilt privilegium eller separata rättigheter, snarare ett verktyg för att försäkra att urfolk får åtnjuta de universella mänskliga rättigheterna.”[min översättning]⁴⁵

Konventioner och deklamationer

Det finns både deklamationer och konventioner antagna av Sverige där urfolks- och minoritetsrättigheter är reglerade. Konventioner är ett starkt internationellt instrument som blir lag i de länder som ratificerar dem, till exempel konventionen för medborgerliga och politiska rättigheter. Deklamationer är inte lagstiftande utan är mer av politisk betydelse och har en rådgivande och normerande karaktär. Ett exempel är FN:s deklamation om rättigheter för urfolk (UNDRIP). När innehåll, i till exempel UNDRIP, ska implementeras måste det finnas stöd för detta i andra lagar. UNDRIP stadgar att urfolk har rätt till fullt deltagande av mänskliga rättigheter både kollektivt och individuellt. Mänskliga rättigheter är universella och ska därför användas olika beroende på kulturell kontext. Det finns dock de som argumenterar för att urfolk inte ska behandlas olika just på grund av att mänskliga rättigheter är universella. Problemet med denna ståndpunkt är att den konventionella förståelsen för rätten till jämlikhet utgår ifrån antaganden om att normen är det som majoritetssamhället står för och det leder till att jämlikhet blir assimilerande.⁴⁶ Åhrén argumenterar även att folkrätt är väl etablerad i

⁴¹ Jämför: Åhren. 2016, s. 44 och Ayelet Shachar, *Multicultural Jurisdiction. Cultural Differences and Women's Rights*. Cambridge University Press, 2001, s. 73. För mer läsning om institutioner för samer: Charlotta Svonni. Samisk utbildning i förändring. Nomadskolan och processen för samer att bli likvärdiga samhällsmedborgare, *Kulturell kamp*, 2017; Charlotta Svonni. Nomadskolans existensberättigande. *Banbrytande ledare och forskare. Vänbok till Lars Thomasson*, 2018; David Sjögren. *Den säkra zonen*, 2010.

⁴² Åhren, 2016, s. 30.

⁴³ Åhrén, 2016, s. 51 hänvisar till Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship* (n 51) s. 10-14, 63, 95-97, 166; Kymlicka, 'American Multiculturalism and the "Nation Within"', in Ivison, Patton, and Sanders (eds.) *Political Theory and the Rights of Indigenous Peoples* (n51) s. 221-222. Buchanan, 'The Morality of Secession' (n 14) s. 7-13, 30-33).

⁴⁴ Mörkenstam 2015, s.639.

⁴⁵ Martin Scheinin. *The Right of a People to Enjoy Its Culture: Towards a Nordic Saami Rights Convention*, 2008, s. 152.

⁴⁶ Åhrén, 2016, s.161f, refererar Sandra Fredman, 'Combating Racism with Human Rights: the Case of Racism'. Oxford University Press, 2001 s. 16.

internationell rätt sedan årtionden tillbaka utan att ha blivit ifrågasatt om den är kompatibel med principen om det universella i mänskliga rättigheter och menar att detta inte kan förändras bara för att *urfolk* också har blivit erkända som *folk*.⁴⁷ Härunder listas några deklARATIONER, konventioner och nationell lagstiftning som har potential att ge stöd för en forskningspolitik som syftar till att samer får större inflytande över forskning.

[FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter](#)

Artikel 27 i FNs konvention om medborgerliga och politiska rättigheter är med i texten ovan men lyfts fram även här eftersom den har inverkan över rättsfall i internationella domstolar. Den ger ett starkt kulturskydd och är bindande för länder som har ratificerat konventionen.⁴⁸

[Europakonvention om mänskliga rättigheter \(EKMR\)](#)

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna antogs av FNs generalförsamling 1950. Artikel 14 handlar om förbud mot diskriminering och kan vara relevant i kontexten av samiskt inflytande över forskning. Den innebär att de rättigheter som anges i konventionen ska säkerställas utan att göra skillnad på grund av ”kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt.”⁴⁹ Enskilda har rätt att lämna in ett anklagande enligt artikel 34. Det har skickats flera fall av anklaganden av enskilda tillhörande urfolk i Arktis, det första var angående Altadammen 1983.⁵⁰ Europadomstolen för mänskliga rättigheter har domsrätt som inkluderar flera urfolk och har möjlighet att skydda dessa rättigheter.⁵¹

[FNs deklARATION om rättigheter för urfolk \(UNDRIP\)](#)

Urfolk har rätt att fullt ut åtnjuta alla mänskliga rättigheter både kollektivt och individuellt enligt UNDRIP artikel 1.⁵² Urfolk är jämlika med alla andra folk enligt UNDRIP artikel 2 och 3. Det står inte uttryckligen att urfolk har lika rättigheter som andra folk, men det är enligt Åhrén svårt att påstå att det är jämlikhet med andra folk om man inte har samma rättigheter som andra folk. Dessutom har urfolk rätt till självbestämmande enligt UNDRIP artikel 3 då ”självbestämmande är otvivelaktigt en mänsklig rättighet som åtnjuts av folk.”⁵³ Andra delar i UNDRIP som kan vara relevanta för en forskningspolitik är att urfolk har rätt att revitalisera, använda, utveckla och överföra sina filosofier, historia, orala tradition, skrivsystem och litteratur och språk till kommande generationer och enligt artikel 13 ska staten försäkra att denna rätt är skyddad. Enligt artikel 23 har urfolk rätt att besluta och utveckla prioriteringar och strategier för att utföra sin rätt till utveckling. Enligt artikel 31 har urfolk rätt att bibehålla, kontrollera, skydda och utveckla sina kulturarv, traditionella kunskaper och traditionella

⁴⁷ Åhrén, 2016, s. 162.

⁴⁸ FNs internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

⁴⁹ Europeiska konventionen om skydd för mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, artikel 14.

⁵⁰ Timo Koivurova, 'Jurisprudence of the European Court of Human Rights regarding Indigenous Peoples', 2011.

⁵¹ Ibid. s. 10.

⁵² UNDRIP, artikel 1.

⁵³ Åhren, 2016, s. 103.

kulturella uttryck, och dessutom rätt att ge uttryck för sin forskning, kultur och kunskaper inom olika fält.

Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

Forskning och utbildning ska främja kunskap om både nationella minoriteter och majoritetens historia, kultur, religion och språk enligt Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Stater ska motverka policy eller praktiker som är assimilerande. För att möjliggöra dessa krav, i relation till det samiska folket, behövs mer forskning och kunskap. Studier har visat att befintliga utbildningsstrukturer är en del i assimilering av samiska barn då grundskolans styrdokument marginaliserar kunskaper om samer.⁵⁴ Samer har enligt denna konvention rätt att utveckla sin kultur, bevara essentiella element av sin identitet, vilken är identifierad som religion, språk, traditioner och det kulturella arvet. Dessutom ska minoriteters ekonomiska-, sociala-, politiska liv samt kulturliv främjas och det ska vara likvärdighet mellan personer som tillhör majoritetsbefolkningen och minoritetsbefolkningen. I denna kontext är det också viktigt att lyfta fram att det ska skapas förutsättningar för effektivt deltagande för samer gällande både kultur och ekonomi i offentliga frågor, speciellt i frågor som gäller dem själva.⁵⁵

Förslag till nordisk Samekonvention

Förslag till nordisk samekonvention är ett förslag från expertgrupp som inkluderade Sametingen i Finland, Norge och Sverige samt finska, norska och svenska regeringarna. Syftet var att bekräfta och säkra rätten samers kultur, livsföring, samhälle och språk.⁵⁶ I detta förslag går att läsa: ”Staterna skall i samarbete med Sametingen skapa goda förutsättningar för forskning som tillgodoser samiska kunskapsbehov och främja rekrytering av samiska forskare. Vid planering av sådan forskning skall hänsyn tas till de språkliga och kulturella förhållandena i det samiska samhället. Staterna skall i samarbete med Sametingen främja samverkan mellan samiska och andra forskningsinstitutioner inom länderna och över gränserna, samt ge stöd åt forskningsinstitutioner som särskilt ägnar sig åt forskning. Forskning om samiska förhållanden skall bedrivas med beaktande av de etiska regler som samernas ställning som urfolk kräver.”⁵⁷

Forskningspolitik i Sverige

Vad forskning är och innebär finns definierat men definitioner förändras med förändrade samhällen, nya insikter och kunskaper. Forskning kan beskrivas som en process för att upptäcka ny kunskap och syftet kan vara att fördjupa och utöka de kunskaper människor har om exempelvis biologiska, fysiska och sociala områden. Forskningsverksamhet och dess definitioner har traditionellt utgått från majoritetssamhällens perspektiv, där olika urfolks

⁵⁴ Charlotta Svonni. At the Margin of Educational Policy: Sámi/Indigenous Peoples in the Swedish National Curriculum 2011. *Creative Education* Vol. 6, 2015, s.898-906.

⁵⁵ Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (Framework Convention for the Protection of National Minorities) artikel: 4,5,6,12,15; Läs även: Peter Johansson. Samerna – ett ursprungsfolk eller minoritet?, 2008.

⁵⁶ Martin, Scheinin. The Right of a People to Enjoy Its Culture: Toward a Nordic Saami Rights Convention, 2008.

⁵⁷ Förslag till Nordisk Samekonvention artikel 27

kunskaper och världsåskådning milt formulerat har marginaliserats, men det sker förändringar där urfolk inkluderas i forskning och där urfolk kompletterar befintliga definitioner av forskning för att forskning ska kunna utföras vetenskapligt där fler utgångspunkter inkluderas.⁵⁸ Även verktyg som mäter forskning har förändrats över tid och kommer att förändras även i framtiden. Med denna vetenskap följer härunder exempel på hur forskning definieras i dagsläget utifrån befintliga majoritetsstrukturer.

Vad forskning är enligt OECD

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) är en internationell organisation som utvärderar och jämför medlemsländernas politik och policyer och är ett forum för utbyte av idéer och erfarenheter. OECD som i första hand har en inriktning mot politisk och ekonomisk styrning använder sig av Frascatimanualen för att öka förståelsen för vilken roll forskning, teknologi och innovationer har inom ramen för OECDs intresseområden. Dessutom använder svenska forskningsråd, som VR, sig av denna definition vilket gör att den behandlas i detta underlag. Frascatimanualen används för att analysera nationella forsknings- och innovationssystem och är till för att bidra med internationell förståelse och policy om Forskning och Utveckling (FoU). Frascatimanualens definition av FoU ändrades senast 2015 och anger att forskning och experimentell utveckling omfattar ”kreativt och systematiskt arbete för att öka kunskapsläget - inklusive kunskap om mänskligheten, kulturen och samhället - och att utarbeta nya tillämpningar av tillgänglig kunskap.”⁵⁹ [min översättning]. Vetenskapsrådet (VR) utger årligen en rapport som beskriver FoU. Den senaste rapporten, 2017, hänvisar sin definition av FoU till Frascatimanualen 2015. VRs tolkning av Frascatimanualens definition är ett ”kreativt och systematiskt arbete för att öka mängden vetande, där forskning sker för att söka efter ny kunskap eller nya idéer med eller utan en bestämd tillämpning i sikte medan utvecklingsverksamhet utnyttjar forskningsresultat, vetenskaplig kunskap eller nya idéer för att åstadkomma nya material, varor, tjänster, processer, system, metoder, eller väsentliga förbättringar av redan existerande sådana.”⁶⁰ Värt att notera är att VRs rapport om forskning, Forskningsbarometern 2017, inte inkluderade Frascatimanualens formulering angående kunskap om mänskligheten, kulturen och samhället.

Enligt OECD Rural Policy Reviews angående forskningsrelaterade frågor om och med samer finns också att läsa att “Bristen på statistisk data om samer i Sverige gör det svårt att förstå gruppkaraktäristik”.⁶¹ De ger exempel på att detta kan vara data om hur många individer som identifierar sig som samer, ekonomisk aktivitet, data om välmående och utbildning. I deras rapport lyfts problematiken med att statistik inte fångar parametrar som kultur och traditionell kunskap. De menar att bristen på officiell statistik om samer leder till felaktiga utvärderingar

⁵⁸ Se bl.a. Linda Tuhiwai Smith. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*, 2012; Margret Kovak. *Indigenous methodologies. Characteristics, conversations, and contexts*, 2009; Nordiskt Samiskt Institut, *Sámi- ja álgoálbmudutkama etihkka. Seminára raporta*, 2006.

⁵⁹ OECD Frascati Manual 2015 s. 44

⁶⁰ Definition av forskning och utveckling enligt Forskningsbarometern 2017 s. 11 vilka baseras på Frascatimanualen, Proposed Standard Practice for Surveys of Research and Experimental Development, Frascati Manual, OECD, 2015.

⁶¹ OECD Rural Policy Reviews – Linking the Indigenous Sami People with Regional Development in Sweden s. 54

som skapar felaktiga policy för samer och samiska samhället. I rapporten lyfts fram hur de anser att data och statistik om samer i Sverige borde förbättras.⁶²

Olika forskningskategorier

Forskning delas upp i *basic research* (grundforskning, idéburen forskning), *applied research* (behovsdriven forskning) och *experimental development* (innovationsdriven forskning). Idéburen forskning kan vara experimentellt eller teoretiskt arbete som syftar till att tillägna sig ny kunskap som grundats på fenomen och observerbar fakta, utan att det behöver syfta till att vara applicerbart eller brukbart. Behovsdriven forskning är originell/ursprunglig undersökning som gjorts för att förvärva ny kunskap. Det riktar sig emellertid främst mot ett specifikt, praktiskt mål eller intention/avsikt. Experimentell utveckling och innovationsdriven forskning är systematiskt arbete med utgångspunkt i kunskap som erhållits från forskning och praktisk erfarenhet och producerar ytterligare kunskaper som riktar sig till att producera nya produkter eller processer alternativt att förbättra befintliga produkter eller processer. Denna indelning tar sig olika uttryck inom olika forskningsfält.⁶³

Traditionell kunskap som forskningsfält

Traditionell kunskap är accepterat som forskningsfält och definitionen som används i OECD följer i nästa stycke. Att det finns med som ett accepterat fält är en bra grund för urfolk att själva definiera, formalisera och vidareutveckla vad det kan betyda i olika urfolkskontexter. Det finns redan definitioner för vad traditionell kunskap är i en samisk kontext.⁶⁴ Det är också fortsatt mycket viktigt att det är samer som äger definition av samisk traditionell kunskap och vad det betyder i en forskningskontext. Inte minst med tanke på att det är där kunskaperna finns och att utifrån att samer har rätt att skydda, kontrollera, vidmakthålla och utveckla sina traditionella kunskaper och dessutom rätt att ge uttryck för sin forskning, kultur och kunskaper inom olika fält.⁶⁵ Även om traditionell kunskap som forskningsfält ska utgå från en samisk kontext är det bra att ha kunskaper om hur det är formulerat i de strukturer som medverkar till hur forskning definieras, utvärderas och jämförs, till exempel OECD.⁶⁶

Traditionell kunskap som forskningsfält enligt OECD

Traditionell kunskap är inkluderad i OECDs Frascatimanual och definieras i enlighet med ICSU (International Council for Science) och UNESCO (United Nation Educational, Scientific and Cultural Organization), 2002:9 som “cumulative body of knowledge, know-how, practices and representations maintained and developed by peoples with extended histories of interaction with the natural environment [...] a cultural complex that encompasses language, naming and classification systems, resource use practices, ritual, spirituality and

⁶² Ibid s. 53ff

⁶³ OECD Frascati Manual 2015 s. 50-57

⁶⁴ Jelena Porsanger & Gunvor Guttor. Árbiediehtu fágasuorggi huksen/Building up the field of Study and Research on Sami Traditional Knowledge (árbediehtu), 2011, Åsa Nordin Jonsson,?

⁶⁵ UNDRIP Artikel 31.

⁶⁶ Vid Sametingets fortsatta arbete kan fler relevanta definitioner av internationella sammanslutningar undersökas.

worldview”.⁶⁷ Den generella regeln enligt Frascatimanualen är att forskningsprojekt som är associerade med traditionell kunskap måste finansieras och det mänskliga arbetet ska räknas som forskning och utveckling.⁶⁸

Följande tre kategorier av forskning och utvecklingsprojekt är kopplade till traditionell kunskap enligt Frascatimanualen. Första kategorin handlar om forskningsbaserade tillvägagångssätt för att etablera innehållet av traditionell kunskap i en rad olika forskningsdiscipliner.⁶⁹ I dessa fall används FoU-metoder ifrån de etablerade disciplinerna inom forskning för att studera traditionell kunskap. Andra kategorin är att identifiera den aktiva ingrediensen i lokala medicin- och hälsoprodukter och deras effektivitet för vissa medicinska tillstånd där vetenskapliga metoder tillämpas. I det här fallet tillämpas FoU-metoder direkt på traditionella kunskapsprodukter med syfte att öka vetenskaplig kunskap. Tredje kategorin handlar om aktiviteter som vidtas av traditionella kunskapsutövare för att utöka traditionell kunskap genom kombinerad användning av traditionella och andra vetenskapliga metoder. Enligt Frascatimanualen måste dessa aktiviteter uppfylla standardkriterierna för att kunna räknas som FoU eller måste utföras på universitet.⁷⁰ Denna definition är som sagt OECDs definition av traditionell kunskap. Vad traditionell kunskap är och hur traditionell kunskap definieras i en samisk kontext är upp till samiska folket att bestämma och Sametingets dokument om árbediehtu är en källa som kan användas.

Finansiering av FoU

I denna del lyfts de stora strukturerna för finansiering av forskning och är därmed inte en heltäckande skildring. I Sverige finansieras FoU av företag, statsbidrag, utländska finansieringskällor och privata (inte vinstdrivande) organisationer. Under 2015 användes 3,26 procent av BNP till FoU vilket motsvarar 137,1 miljarder kronor. Företag finansierade 58 procent av den finansiella FoU-delen medan den offentliga sektorn stod för 27 procent, vilket motsvarar 36,7 miljarder kronor. Övriga finansiärer var bland annat EU:s ramprogram för forskning och privata finansiärer (ej vinstdrivande). Medlen till universitet och högskolor som fördelas från offentlig sektor är uppdelade i direkta anslag (85 procent), utländska finansiärer (12 procent) och svenska privata icke-vinstdrivande organisationer (3 procent). Av de statliga medlen fördelades år 2017 ca 17 miljarder kronor direkt till universitet och högskolor och resterande medel fördelades till forskningsråden Formas, Forte, Vetenskapsrådet och Vinnova (totalt 11 miljarder kronor), till civila myndigheter (7 miljarder kronor) och till försvarsmyndigheten (1 miljard kronor).⁷¹ Forskningsråden fördelar i sin tur pengar till forskare som arbetar vid universitet och högskolor.

⁶⁷ OECD Frascati Manual, 2015, s. 75.

⁶⁸ Ibid. Jämför översättning med: "where activities associated with traditional knowledge form part of an R&D project, the effort (financial and in terms of human resources) should be counted as R&D"s. 75. [R&D = Research and development]

⁶⁹ Några exempel som omnämns i Frascatimanualen är: etnoforskning (ethno-science) vilket är etnobotanik, etnopedologi, etnoskogsbruk, etnovetrinärmedicin, etnoekologi, eller kognitiv antropologi. s. 78

⁷⁰ OECD Frascati Manual, 2015, s. 77-78.

⁷¹ Vetenskapsrådet. Forskningsbarometern 2017 - Svensk forskning i internationell jämförelse. 2017, s.31-32.

Forskningsråd - Statliga myndigheter

Finansiering av forskning via statliga myndigheter är i stora drag fördelade enligt de tre olika forskningskategorierna: idéburen-, behovsdriven- och innovationsdriven forskning. Det finns i huvudsak fyra myndigheter som finansierar forskning där Vetenskapsrådet (VR) är den största och ligger under Utbildningsdepartementet. Under 2016 fördelade VR cirka sex miljarder kronor till grundforskning inom humaniora, medicin, naturvetenskap, teknik och samhällsvetenskap. Behovsdriven forskning finansieras bland annat av Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) som under 2016 fördelade 1,2 miljarder kronor som stöd till grundforskning och behovsdriven forskning inom miljö, areella näringar och samhällsbygge. Inom areella näringar ingår exempelvis rennäring. Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) befrämjar och initierar grundforskning och behovsstyrd forskning och fördelade under 2016 ut 506 miljoner kronor. Forte fördelar medel till forskning inom arbetsmarknad, arbetsorganisation, arbete och folkhälsa, folkhälsa, välfärd, omsorg och sociala relationer. Innovationsforskning stöds bland annat av Verket för innovationssystem (Vinnova) och är en statlig myndighet under Näringsdepartementet. Vinnova fördelade under 2016 ut 2,6 miljarder kronor i största del till behovsmotiverad forskning inom teknik, transport, kommunikation och arbetsliv.⁷²

Forskningsråden finansierar forskningsprogram som innebär en satsning på ett ämnesområde vilket kan vara klimat, livsmedel och hållbart samhällsbygge (exempel på befintliga forskningsprogram på Formas). I de långsiktiga forskningsprogrammen tillsätts en programkommitté där forskningsfinansiärer ingår och varje program har en koordinerande och strategisk forskningsagenda framtaget av finansiärerna. Programmen uppföljs, presenteras och redovisas för ansvarigt departement. Regeringens senaste forskningssatsning är pågående och sträcker sig totalt över tio år.

Övriga finansiärer för forskning

Övriga myndigheter, utöver forskningsråden, som fördelar medel till forskning är exempelvis Statens energimyndighet samt Naturvårdsverket. Statens energimyndighet fördelar medel till förnyelsebar energi och under 2016 fördelade de ca 1,3 miljarder kronor.⁷³ Naturvårdsverket tillhör Miljö- och energidepartementet och är förvaltningsmyndighet på miljöområdet i frågor om klimat och luft, mark, biologisk mångfald, förorenade områden, kretslopp och avfall, miljöövervakning samt miljöforskning.⁷⁴

Stiftelser fördelade under 2016 cirka 1,6 miljarder kronor till forskning. Exempel på stiftelser är Stiftelsen för strategisk forskning (SSF), Stiftelsen för miljöstrategisk forskning (Mistra), Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling (KK-stiftelsen), Stiftelsen för forskning inom områden med anknytning till Östersjöregionen och Östeuropa (Östersjöstiftelsen) samt Stiftelsen för internationalisering av högre utbildning och forskning (STINT). Riksbankens jubileumsfond fördelade under 2015 542 miljoner kronor till forskning inom samhällsvetenskap och humaniora. Privata finansiärer som Knut och Alice Wallenberg

⁷² Regeringskansliet. Finansiering av forskning i Sverige.

⁷³ Energimyndighetens årsredovisning 2016, s. 92.

⁷⁴ SFS 2012:989 Ändring: SFS 2017:803

stiftelsen fördelade cirka fyra miljarder till forskning och Cancerfonden delade under 2016 ut 385 miljoner kronor.⁷⁵

Skapandet av ny forskningspolitik och forskningsområden i Sverige

Under varje mandatperiod lämnar regeringen en forskningspolitisk proposition som anger regeringens politik för forskning för fyra år framåt. Prop. 2016/17:50 *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft* anger också forskningspolitiken för kommande tio år, vilket i nuvarande fall sträcker sig fram till år 2027.

Forskningsmyndigheter⁷⁶ har efter regeringsuppdrag redovisat en gemensam analys för regeringens forskningspolitik (U2015/01362/F) samt enskilda analyser för de områden de ansvarar för (U2015/05147/F). Även andra myndigheter, universitet och högskolor, företag och organisationer har bjudits in att lämna underlag (U2015/01662/UH).

Forskningspropositionen anger att regeringen vill att Sverige ska vara en av de främsta kunskapsnationerna och att ”forskning, innovation och högre utbildning ytterst syftar till att främja hela samhällets utveckling och stärka samhällsbygget. [...] Utbildning, forskning och innovation ska stå i människornas tjänst för ett hållbart, solidariskt, jämlikt och jämställt samhälle. Regeringens politik drivs av synsättet att forskningen angår hela samhället, inte bara de som är direkt verksamma inom forskningen. [...] För att Sverige ska fortsätta att vara ett framstående forsknings- och innovationsland måste samverkan mellan universitet och högskolor, näringsliv och det övriga samhället stärkas och förnyas i hela landet. Regeringens utgångspunkt är även att nya resurser måste tillföras på ett ansvarsfullt sätt i syfte att långsiktigt höja kvaliteten på svensk forskning och högre utbildning, stärka innovationsförmågan och öka nyttiggörandet. På så sätt får Sverige ut mer av de skattemedel som investeras.”⁷⁷ I den nuvarande forskningspropositionen saknas explicita strategier för den forskning som berör samiska frågor och intresseområden och därmed saknas de även i de nationella forskningsprogrammen. Senaste tillfället regeringen beslutade att utlysa forskningsmedel för ”forskningsprogram med inriktning på den samiska ursprungsbefolkningen” var 2011.⁷⁸

De nationella forskningsprogrammen skulle inrättas av forskningsråden efter regeringsbeslut 2017. Beslutet grundades på de statliga forskningsfinansiärernas gemensamma förslag till Prop. 2016/17:50. Dessa nationella forskningsprogram ska i samverkan med de strategiska forskningsområdena och strategiska innovationsområdena samt med de nyinrättade samverkansprogrammen bidra med delar ”i ett kraftfullt forsknings- och innovationssystem för ökad svensk konkurrenskraft och hantering av de stora samhällsutmaningarna”.⁷⁹ De befintliga prioriterade områdena har formats som nationella forskningsprogram och får öronmärkta anslag via forskningsråd. Dessa forskningsprogram är Klimat, Hållbart samhällsbygge, Livsmedel, Migration och integration, Tillämpad välfärdsforskning,

⁷⁵ Regeringskansliet. Finansiering av forskning i Sverige.

⁷⁶ Forskningsmyndigheterna som är angivna i propositionen är: Vetenskapsrådet, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd, Verket för innovationssystem, Rymdstyrelsen och Statens energimyndighet.

⁷⁷ Regeringens prop. 2016/17:50 s. 20

⁷⁸ Umeå universitet, nyheter 2011-10-12

⁷⁹ Ibid. s. 19 (Regeringsbeslut 2017-05-18U2017/02404/F)

Arbetslivsforskning, Antibiotikaforskning.⁸⁰ Peter Sköld, professor i historia och samisk samhällsutveckling och kultur, menar att forskningsbaserad kunskap har stor betydelse för många samhällsområden och det finns behov av samverkande insatser och ökade ekonomiska insatser gällande forskning om samiskrelaterade teman.⁸¹

Angående lärosätenas interna fördelning av medel anges i forskningspropositionen att jämställdhetsperspektiv ska integreras i de strategiska övervägandena och att anslag för forskning och uppdrag om jämställdhetsintegrering ska leda till en mer jämställd, strategisk och kvalitetssäkrad fördelning av forskningsmedlen.⁸² Enligt forskningspropositionen framgår också att det nuvarande resurstilldelningssystemet i grunden inte har ändrats sedan 1993 års högskolereform. Det är tillsatt en styr- och resurstilldelningsutredning (STRUT) som ämnar att ge förslag till nytt system för styrning och resursfördelning gällande utbildning på grund-, avancerad- och forskningsnivå.⁸³

Hållbar utveckling – Agenda 2030

Hållbar utveckling ska vägleda all politik i Sverige fram till 2030 enligt regeringen som dessutom har uttryckt att Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030. I Agenda 2030 har 17 mål tagits fram. Dessa mål är exempelvis att minska ojämlikhet inom och mellan länder, säkra en likvärdig utbildning, bekämpa klimatförändringar och dess konsekvenser, skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald. Det handlar även om att främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer.⁸⁴ Vad gäller rättighetsperspektiven inom Agenda 2030 så handlar det om att säkra alla individers politiska och medborgerliga rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.⁸⁵ Agenda 2030 uttrycker tydligt att varje land ska utgå från sina nationella förhållanden vid genomförandet och Sverige ska därför skapa mål som utgår från en svensk kontext.⁸⁶ Den svenska kontexten innebär bland annat att det finns två folk enligt grundlagen, samer och svenskar. Ett folk har rätt till självbestämmande i sina politiska, sociala och ekonomiska institutioner.⁸⁷

Angående forskning och finansiering av forskning föreslår Agenda 2030-utredningen att inför nästa forskningsproposition uppdra åt ”universitet och högskolor, forskningsfinansiärer och andra relevanta myndigheter att belysa forsknings- och innovationsbehov i relation till

⁸⁰ Regeringens proposition 2016/17:50

⁸¹ Peter Sköld. Samisk forskning inför framtiden, 2005.

⁸² Regeringens proposition 2016/17:50 s. 23

⁸³ Ibid. s. 24

⁸⁴ Agenda 2030. Svensk översättning av FN:s Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Agenda 2030 är en deklaration för hållbar utveckling, antagen september 2015 av FN:s medlemsländer. FN, Generalförsamlingen, A/RES/70/1, ingress

⁸⁵ FNs internationella konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och FNs Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter.

⁸⁶ Betänkande av Agenda 2030-delegationen. s.59 f

⁸⁷ FNs Internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. Artikel 1 §1.

Agenda 2030".⁸⁸ Sametinget bör ingå som relevant myndighet att lyfta frågor om forskning inför kommande forskningsproposition angående hållbar utveckling, rättvisa- och jämställdhetsfrågor ur ett samiskt perspektiv. Sametinget bör även ta fram egna mål och visioner för vad forskning bör handla om i relation till Agenda 2030. Som föreslås i Agenda 2030 delmål 4.7 kan det till exempel handla om att alla studerande ska få de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling. Hållbar utveckling handlar både om klimat men också om ett hållbart samhälle. För att skapa ett jämlikt och hållbart samhälle krävs att samers rättigheter bejakas och implementeras. Skolverkets bedömning är att det finns lagstiftning, läroplaner och stödmaterial för att uppnå agendan i hållbarhetsfrågan, men att det brister i förskolors och skolors arbete med frågan.⁸⁹ Huruvida skolverket har beaktat hållbarhet i Sápmi specifikt återstår att granska.

Samiskt forskningsprogram i Norge

Sedan 2001 har Norge haft ett forskningsprogram för samisk forskning som en del i Forskningsrådets handlingsplan för samisk forskning. Detta var en följd av en Stortingsmelding (policydokument) som utmynnade i att Stortinget gav i uppdrag åt Norska Sametinget och Norges forskningsråd att utreda förhållanden knutna till samisk forskning. Från och med 2007 var målet med forskningsprogrammet (SAMISK II) att stärka samisk forskning både vad gäller kvantitet och vetenskaplig kvalitet. Forskningsprogrammet var finansierat via Norges Utbildningsdepartement och i tillägg även Arbets- och inkluderingsdepartementet under 2007-2009, Förnyings- och administrationsdepartementet 2010-2013 samt Kommunal- och moderniseringsdepartementet 2014-2017. Den totala budgeten för perioden 2007-2017 var 134 miljoner norska kronor (NOK). Under perioden 2007 till 2017 var de administrativa kostnaderna 9,7 miljoner NOK. Från och med 2017 startade Program för samisk forskning III (P-SAMISK III) som gäller fram till 2027. Ett av huvudmålen är att tillvarata Norges särskilda ansvar för att utveckla forskningsbaserad kunskap för att samer ska kunna stärka och utveckla sitt språk, sin kultur och sitt samhällsliv. Det är ett brett grundforskningsprogram för samiska frågor inom humaniora och samhällsvetenskap samt klimat- och miljöfrågor som är kopplade till humaniora och samhällsvetenskap. De årliga kostnadsramarna för P-SAMISK III är 15,5 miljoner NOK. Programmet är permanent del av forskningsrådet och har därmed inget slutdatum. Den beräknade kostnaden för tioårsperioden uppgår till 155 miljoner NOK. Organisationen består av en programstyrelse som leder arbetet under Forskningsrådet. Styrelsen ansvarar för att programmet når de uppsatta målen. Det finns en administration som ansvarar för driften av programmet.⁹⁰

Förslag till forskningspolitiska strategier

Sametinget är enig med regeringen, som har fastslagit att forskning ska främja hela samhällets utveckling och stärka samhällsbygget och ska stå i människors tjänst för ett hållbart,

⁸⁸ Agenda 2030 och Sverige, 2019, s. 105.

⁸⁹ Agenda 2030 och Sverige, 2019, ang. Redovisning av uppdrag till statliga myndigheter att bidra med underlag för Sveriges genomförande av Agenda 2030. Skolverket 2016; Kunskapsöversikt över arbetet med lärande för hållbar utveckling i skolväsendet. Skolverket 2018.

⁹⁰ P - SAMISK III. Program för samisk forskning. Forskningsrådet, Norge.

solidariskt, jämlikt och jämställt samhälle. Sametinget ser mycket positivt på regeringens inställning till att forskning angår hela samhället och att samverkan mellan universitet och högskolor och det övriga samhället ska stärkas och förnyas i hela landet. Sametinget ämnar därför att medverka till denna förstärkta samverkan mellan forskning och övriga samhället. För att medverka till samhällets utveckling ämnar Sametinget att ta ansvar för ökat samiskt inflytande över forskning som görs om och med samer, samiska samhället och Sápmi. Nedan följer flera olika modeller som går att inspireras av och kombinera för ökat samiskt inflytande och ansvar över framtida forskning.

Förslagen syftar till att skapa utrymme för samiskt inflytande över forskning som berör samer och Sápmi. Flera av förslagen är inom ramen för befintliga system för forskningsverksamhet. Förslagen omfattar flera olika dimensioner för att möjliggöra för Sametinget att verka för olika forskningspolitiska förslag med olika nivåer av resursinsatser.

Identifiera relevanta forskningsområden samt spridning av forskningsresultat

Sametinget bör inför varje ny mandatperiod överväga vilken forskning som Sametinget betraktar som viktig och vill stödja. En förutsättning för att kunna besluta vilken forskning som behöver främjas är att det finns god information om den forskning som är utförd och som pågår. Initialt behövs en riktad insats för att sammanställa befintlig forskning i form av databas och bibliotek.⁹¹ Sedan bör det följa kontinuerlig uppdatering av forskning utförd om Sápmi och samiska forskningsområden som underlag inför varje ny mandatperiod.

Sametinget har återkommande påtalat att det finns behov av en sammanställning av forskningsresultat. Vetskap om vad som framkommit genom forskning främjar den politiska debatten och tydliggör framåtsyftande forskningspolitisk inriktning. Sametinget har lyft att forskning om exempelvis vindkraftens påverkan på samiska förhållanden och effekter på renskötsel till följd av exploatering är viktiga men även områden som behandlar klimatförändringar, samisk köttindustri, fisk, bär, örter och rennäring är av yttersta vikt. Man behöver säkerställa vilken forskning som är gjord och vad resultaten pekar mot och därför behöver Sametinget ha en strategi för att samla in och sprida publicerade forskningsresultat. Detta har tidigare gjorts i samisk kontext där SSR har haft en forskningssamordnare med uppgift att samla in och sprida forskning.⁹²

Sametinget har genom tidigare handlingsprogram identifierat områden som skulle behöva beforskas. Tidigare identifierade områden är kopplade till skrivna handlingsprogram och

⁹¹ Arcum (UmU) har gjort en bibliometri över Arktisk forskning; Forskningspublikationer (ej referens till denna text, men exempel på publicerad forskning av forskare i Sverige: Mikael Vinka; Christian Waldmann; David Kroik et.al. *Developing a spoken corpus for south sami language teaching and learning*, 2015; Per Sandström. *A toolbox for co-rodution of knowledge and improved land use dialogues*, 2015; Isabelle Brännlund, *Histories of reindeer husbandry resilience*, 2015; Christina Storm Mienna. *Temporomandibular disorders among Sami women*, 2014; Coppelie Cocq. *Kampen om Gálllok*, 2014; Anna-Lill Ledman. *Att representera och representeras*, 2012; *Anna Skarin et.al. Raindeer movement patterns in aplina summer ranges*, 2010; Peter Johansson. *Samerna – ett ursprungsfolk eller en minoritet? En studie av svensk samepolitik 1986-2005*, 2008; Per Axelsson. *Kontinuitet eller förändring?*, 2005; *Några andra relevanta forskare med inriktning mot samiska teman är: Christina Allard, Martin Hultman, Otso Kortekangas, Björn Norlin, Kaisa Raitio, Camilla Sandström, Petter Stoor, Mikael Svonni, Gabriella Nordin May-Britt Öhman m.fl.*

⁹² Forskning publicerades via SSR i bland annat tidningen *Dieđut*. SSR ville att forskningresultat skulle spridas till samiska samhället i ett format som var möjlig för alla att läsa.

innehåller inte en heltäckande analys av forskningsbehov. Vissa äldre förslag på forskningsinsatser, cirka tio år eller äldre, kan behöva revideras. Tidigare identifierade behov av forskningsinsatser är samiska livsmedel som kött, fisk, bär örter samt klimatpåverkan på livsmedelssituationen i Arktis. Vidare är árbediehtu, rennäring, duodji, kultur, historia och samhällsliv identifierade områden där det finns behov av forskning. Även hållbarhet i relation till företagande, jämställdhet och genusfrågor, ojämlikhet och diskriminering är identifierade att vara i behov av mer forskning.

Samiskt forskningsprogram

Forskningsinsatser som är fokuserade på samer och Sápmi kommer att gagna en positiv utveckling för hela det samiska samhället. Sametingen kan initiera och verka för att det ska skapas forskningsinsatser under något av de befintliga forskningsråden eller uppmärksamma om andra specifika behov och kunskapsbrister föreligger. Det kan handla om större forskningsprogram som omfattar flera forskningsfält och sakfrågor med stor tidsram likväl som mindre utlysningar för mer specifika och kortsiktiga forskningsprojekt. Det kan också handla om att skapa ett liknande upplägg som finns i Norge angående samiskt forskningsprogram.

Att initiera och verka för ett forskningsprogram som integrerar flera forskningsfält och sakfrågor, som är av intresse för samiska folket, är ett sätt att arbeta för anslag till samisk forskning. Det kan göras genom att skapa ett forskningsprogram som sträcker sig över några år eller genom en liknande modell som Norge har, där samiska forskningsprogrammet är permanent.

Skapa forskningsprogram genom att uppvakta forskningsråd

Sametinget kan regelbundet uppvakta de olika forskningsråden för att främja att både större och mindre satsningar kommer samisk forskning tillgodo. Formas har bland annat uppdrag att bevilja medel till areella näringar, där bland annat rennäring ingår. Forte har fokus på bland annat hälsa och kan potentiellt bevilja medel till samisk hälsoforskning. Vinnova har i uppdrag att ge medel till innovationer. Vetenskapsrådets fördelning av medel kan innefatta en rad olika forskningsfält där humanvetenskap, juridik, kultur, samhällsvetenskap, språk, naturvetenskap och utbildningsforskning kan nämnas. Det finns även anledning att vända sig till Naturvårdsverket som har två råd. Det ena är Miljöforskningsrådet som innefattar bland annat biologisk mångfald och det andra är Viltforskningsrådet som inkluderar rovdjur och klövvilt. Dessutom kan Energimyndigheten ge anslag till forskning om t.ex. vindkraft och vattenkraft. Även forskningsråd inom EU utlyser forskningsmedel och dessa bör också uppvaktas av Sametinget.

Verka för Forskningsprogram via forskningspropositioner

Sametinget bör verka för insyn och inflytande i utformningen av den svenska regeringens forskningspropositioner, som revideras var fjärde år, vilket kommer öka möjligheten att påverka framtida forskningspolitik som berör samer och Sápmi. För att samiska forskningsfrågor ska inkluderas i forskningspropositioner kan Sametinget approachera ansvarig minister eller uppvakta statssekreterare på Utbildningsdepartementet, som är en nyckelperson

i arbetet med forskningspropositionen, för att påtala vilka forskningsområden Sametinget ser som viktiga. Sametinget kan även uppvisa Sametingets handläggare på Kulturdepartementet, som är ansvarigt samordnande departement för Sametinget, eller via näringsdepartement för att de i sin tur kan lyfta fram viktiga samiska forskningsområden till Utbildningsdepartementets statssekreterare.

Eget förslag till forskningsproposition

Sametinget kan som myndighet utforma egna förslag till forskningspropositioner. Förslagsvis utgår sådana förslag utifrån gällande nationella och internationella politiska målsättningar. I skrivande stund är målen i Agenda 2030 särskilt relevanta. En annan variant är att beakta de forskningsområden som regeringen har bedömt som särskilt viktiga. Att gå i linje med beslutade prioriterade områden bör rimligen öka chansen att få medel till samisk forskning. Om dessa områden inte betraktas som relevanta för samiska samhället är det bättre att välja ett förslag som utgår från identifierade forskningsbehov för Sápmi och samer.

Akademisk utbildning

Högre utbildning ingår i detta avsnitt då det fastslagits, exempelvis i högskolelagen, att verksamhet på universitet och högskolor ska utföras så att det är ett nära samband mellan forskning och utbildning.⁹³

Sametinget fastslog 2012 att Sametinget ämnar att samverka med universitet och högskolor med syfte ”att säkerställa brett utbud av kurser och utbildningar i samiska och med samiskt innehåll.”⁹⁴ Önskat samarbete ämnar också utmynna i en ”självständig filial med samisk utbildning”.⁹⁵ De föreslagna prioriterade utbildningsområdena var: pedagogik, urfolksstudier, folkrätt, traditionell kunskap och samiska. Sametingets vision 2012 var att ”[f]orskning och utbildning vid universitet och högskolor i samiska och samisk kultur, tradition, historia och samhällsliv är baserad på samisk traditionell kunskap.”⁹⁶ Förslagen nedan är anpassade efter Sametingets egen vision samt anpassade till befintlig reglering av högre utbildning i Sverige. Det ingår också specifika förslag på vad en självständig filial kan innebära. Vilka specifika kurser eller ämnen som bör finnas med är utelämnade i detta underlag då det i dagsläget saknas ett sammanställt underlag och analys över vad som finns och vad som saknas i utbildningsutbud i förhållande till samiska behov.

Utbildningsprogram

Sametinget kan verka för att det ska skapas utbildningsprogram vid ett eller flera lärosäten (universitet och högskolor). Det finns flera lärosäten inom Sápmi och det är rimligt att verka för att forskning och utbildning om samer och Sápmi sker vid något eller några av dessa. Det största lärosätet inom Sápmi och norra Sverige är Umeå universitet (UmU) med exempelvis samiska språk som utbildningsprogram. Vid Umeå universitet finns Sveriges enda centrum

⁹³ SFS 1992: 1434 3§.

⁹⁴ Samisk utbildningspolitik [Handlingsprogram] 2012, s 12.

⁹⁵ Ibid. s. 12.

⁹⁶ Ibid. s. 4.

för samisk forskning, Vaartoe. Ser man till Umeå universitet är det indelat i fyra fakulteter: medicinsk, teknisk-naturvetenskaplig, humanistisk och samhällsvetenskaplig. Inom varje fakultet finns ett antal institutioner och avdelningar vilket utgör den primära arbetsplatsen för exempelvis forskare, lärare och studenter. Umeå universitet bedriver även forskning och utbildning inom åtta högskolor som omfattar arkitektur, design, idrott, handel, konst, lärar- och restaurangutbildningar. Umeå universitets ledning ser positivt på utbildningsprogram som berör samiska intressen. Universitetsledningen ser det som fullt rimligt att Sametinget, som samiska folkets representant, har en egen utbildnings- och forskningspolitik och diskuterar gärna en fördjupad myndighetssamverkan rörande utbildnings- och forskningsfrågor.⁹⁷ Det nordligaste universitetet i Sverige är Luleå tekniska universitet (LTU) som bedriver utbildning och forskning inom områdena teknik, människa och konst. LTUs rektor lyfter vikten av att de globala samhällsutmaningar står i centrum för det framtida arbetet där både forskning och utbildning ska ses över för anpassas till Agenda 2030-målen. Hon menar också att en potentiell utveckling på LTU kan vara att stärka upp forskning och utbildning med kunskaper om relation mellan basindustrins verksamhet och samisk kultur och samhälle.⁹⁸ Ett annat universitet inom Sápmi är Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) som bedriver forskning inom bland annat skogens ekologi och skötsel, miljö, Norrländsk jordbruksvetenskap, skoglig resurshållning, skogsekonomi. Även vilt, fisk och miljö samt rennäringforskning är inkluderade. Inom Sápmi finns även Mittuniversitetet som har campus både i Sundsvall och Östersund. Mittuniversitetets områden är bland annat natur och miljö, ekonomi, juridik, turism, språk, medier och design. Inom varje lärosäte finns många alternativ till utbildningsprogram.⁹⁹

Universitetsinstitutioner

Sametinget kan också verka för att det skapas nya institutioner för forskning om samiska frågor vid ett eller flera universitet och högskolor. En tänkbar framtida samisk institution kan vara institutionen för Árbiediehtu. Exempel på inriktningar vid en sådan institution ska ses som tänkbart innehåll och inte som färdigt förslag på varken institution eller inriktningar. Inriktningar kan vara *Ekologi och Resursförvaltningssystem* med utgångspunkt i den lokala miljön. Det kan handla om *Kunskapsinstitutioner* vilket innefattar samebyn, siidan, släkten och familjen, men också normer, regler och koder för hur man får bete sig i livsmiljön. *Världsbilden* som medverkar i förståelsen för miljö och som hjälper oss att tolka vad vi ser.¹⁰⁰ I detta fält kan religion, etik och trossystem ingå. Andra institutioner som utgår från samiska samhällsbehov kan vara *Samiska näringar*, vilket kan innefatta turism, duodji, fiske, renskötsel med flera. Ytterligare exempel är en institution för samisk hälsoforskning.

Samisk högskola

Sametinget kan verka för att det ska skapas samisk högskola på svensk sida Sápmi. Högskolor bedriver både utbildning och forskning och det är staten som beslutar vilka statliga högskolor

⁹⁷ Möte med Dieter Müller, vicerektor UmU. 2019-02-11.

⁹⁸ Mailkorrespondens Birgitta Bergvall-Kåreborn, rektor LTU. 2019-05-22

⁹⁹ Utredaren har bara kontaktat UmU och LTU. Det finns anledning att höra övriga universitetsledningars inställning till samverkan och utveckling av forskning och utbildning med samisk tematik.

¹⁰⁰ Exempel på inriktningar utgår från Sametingets dokument om árbiediehtu.

som ska finnas. För att få tillstånd till examinering på universitets- och högskolenivå måste man ha examenstillstånd via Universitetskanslersämbetet. För varje högskola finns en rektor och styrelse. I övrigt beslutar varje högskola om sin egen interna organisation.¹⁰¹ Utifrån Sametingets tidigare vision om att i samverkan med befintliga universitet i Sápmi utforma en egen "filial" föreslås här att en sådan filial kan vara en högskola kopplad till ett universitet. Det går också att välja att starta universitet och högskolor utan examenstillstånd eftersom orden universitet och högskola inte är namnskyddade. Denna typ av utbildningar ger inte behörighet till högskoleutbildning och poängen är inte högskolepoäng.¹⁰² Sametinget avråds att verka för en variant utan examenstillstånd.

Det finns en samisk högskola i Kautokeino, på norsk sida av Sápmi, sedan trettio år tillbaka. På Sámi allaskuvla bedrivs forskning och utbildning utifrån samiska perspektiv. Vid upprättandet av denna samiska högskola inviterade norska staten både svenska och finska staten för att vara med och skapa en nordisk högskola, vilket avböjdes av Sverige och Finland.¹⁰³

Strategier för att uppnå utbildningsprogram och universitetsinstitutioner

Sametinget bör verka för att utöka och fördjupa *samverkan* med lärosäten då universiteten och högskolorna har som uppgift att samverka med övriga samhället. Dessutom, enligt myndighetsförordningen, är myndigheter emellan ålagda att samverka. Dessa funktioner främjar samarbete mellan Sametinget och universitet och högskolor¹⁰⁴ i exempelvis frågor om utbildnings- och forskningssatsningar. Men som det ser ut idag menar STRUT, Styr- och resursutredningen (U2017:05), att externa anslag till universiteten försvårar universitetens möjlighet att självständigt fatta strategiska och långsiktiga beslut angående prioriteringar och inriktningar.

För att möjliggöra skapandet av ett samiskt forsknings- och utbildningsprogram krävs utökning av medel från staten till universiteten. Sametinget kan därför verka för att det ska *skapas återkommande anslag* för utbildningsprogram på ett eller flera universitet. Även STRUT-utredningen föreslår att andelen direkta statsanslag inom de närmsta åtta åren ska uppgå till minst hälften av de totala forskningsintäkterna vid universitet och högskolor. Denna omstrukturering av medel kan möjliggöras genom antingen tillförsel av nya medel eller omfördelning av de medel från de myndigheter som fördelar statliga forskningsmedel.¹⁰⁵ På liknande vis kan omfördelning av medel utvidga och garantera att forskning om samer och Sápmi utförs med hög kvalitet vid något eller några universitet.

¹⁰¹ SFS 1992:1434 §§ 1,3,5.

¹⁰² Studera.nu

¹⁰³ Gunvor Guttorm, rektor Sámi allaskuvla. Videosamtal 10 maj 2019.

¹⁰⁴ SFS 2007:515 6§

¹⁰⁵ SOU 2019:6 *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*. Betänkande av Styr- och resursutredningen (Strut) Stockholm 2019 s.22

Institutionella satsningar för samisk forskning

För att möjliggöra framtida effektiv forskningspolitik behövs en grund att utgå ifrån. En sådan grund kan vara att skapa institutionellt stöd på Sametinget eller ingå i andra institutioner kopplade till forskning.

Institutionsstöd på Sametinget

Ett institutionsstöd för samisk forskning skulle kunna vara en funktion som ingår under Sametingets myndighetsfunktion. Detta ansvarsområde kräver hög vetenskaplig kompetens och omfattar rimligtvis minst en heltidstjänst.

Uppgifter för en samisk forskningsenhet/institution skulle kunna vara att samla och sprida forskning som är relevant för samiska samhället. Denna enhet kan erbjuda stöd till forskare med exempelvis kunskap i etikansökningsprocessen för forskningsprojekt som berör samiska frågor. Andra uppgifter skulle vara att främja och ta initiativ för att öka anslag gällande samisk forskning bland annat genom att ansvara för att skicka in kommentarer och påverka forskningspropositionen vid varje mandatperiod. Det kan även inkludera att aktivt samverka med universitet och högskolor för att främja samisk utbildning och forskning. En annan viktig uppgift kan vara att fortbilda och informera organ på olika nivåer, bland annat EU, statliga, kommunala samt privata aktörer om samisk forskning. Slutligen främja samverkan och kunskapsutbyte mellan urfolksforskning internationellt. Sametinget kan dessutom verka för att möjligheten att utlysa egna medel till forskning, vilket det Norska Sametinget redan gör.

Samisk representation i befintliga forskningsråd

Sametinget kan verka för att det ska finnas samisk representation i något eller några av de befintliga forskningsråden.

Samiskt forskningsprogram

Sametinget kan verka för att det ska skapas ett samiskt forskningsprogram under ett eller flera forskningsråd. Det ger en större inverkan än att vara en representant i ett forskningsråd och kan skapas i ett redan befintligt system. I en process att skapa ett program är det klokt att ta lärdomar av processen och funktionen av P-SAMISK III, som är under norska forskningsrådet.

Samiskt forskningsråd

Sametinget kan verka för skapandet av ett eget forskningsråd med motsvarande funktion som de redan befintliga forskningsråden Vetenskapsrådet, Formas, Vinnova och Forte. Ett eget forskningsråd har större autonomi än ett program under ett forskningsråd, men är fortfarande inom ramen för det svenska systemet. Funktionen för forskningsrådet skulle kunna vara att ge stöd till både grundläggande och behovsstyrd forskning inom samtliga vetenskapsområden som berör samer och Sápmi. Detta skulle innebära att forskningsrådet utlyser forskningsmedel, bedömer kvalitet, nyttiggörande och samhällsrelevans för den egna verksamheten med samiska perspektiv som utgångspunkt. Detta forskningsråd skulle även

sammanställa och tillgängliggöra forskningsresultat, utreda vilka forskningsbehov som är angelägna och ta initiativ för att främja den forskning som behövs för att tillgodose dessa behov. Andra frågor som tillkommer ett samiskt forskningsråd skulle kunna vara att främja kunskapsuppbyggnad i frågor om samer och Sápmi, stimulera samiskt deltagande i aktuella forskningsteman samt stödja samisk forskarinitierad forskning. Ett samiskt forskningsråd skulle i likhet med de andra forskningsråden få i uppdrag att förmedla policyrelevant kunskap och forskning till regeringen, göra forskningspolitiska analyser och ge regeringen råd i forskningspolitiska frågor. Detta är en viktig funktion för att få inflytande över samhällsutveckling. Ett samiskt forskningsråd skulle även ha uppdraget att informera Sametinget samt ge underlag till framtida samisk forskningspolitik. Slutligen skulle forskningsrådet samverka med universitet och högskolor för att skapa goda samiska forskningsmiljöer, främja samisk utbildning och forskarnivå av hög kvalitet och stödja forskare i början av sin karriär.¹⁰⁶

Forskningsinstitution för hela Sápmi

Sametinget bör verka för att tillsammans med Sametingen i Finland och Norge (samt även i framtiden inkludera samer i Ryssland) skapa en gränsöverskridande forskningsinstitution med liknande funktion som forskningsråden har. Denna institution bör vara frikopplad från de olika ländernas strukturer för fördelning av medel och därmed vara fri att fördela medel oberoende av sökandes nationstillhörighet. En viktig roll skulle vara att stödja samisk kunskap, kunskapsförståelse, definition av kunskap och forskning, samt att verka för en stark samisk akademi som är inkluderad i befintliga internationella akademiska strukturer.

Etik – hur forskning bör bedrivas

Bakgrundsinformation om Etik och forskning

Följande stycke behandlar hur etik inom forskning växte fram och hur det ser ut i Sverige idag. Sedan följer etik i en urfolkskontext med exempel från olika länder där de redan har riktlinjer för etik i urfolksforskning. Slutligen ges förslag på fortsatt arbete som skulle behöva göras inom etik och urfolksforskning.

Historik

Etik inom forskning har en viktig roll i att guida agerande, processer och arbetssätt. Det finns internationella riktlinjer för etik som är framtagna angående medicinsk forskning och forskning som inkluderar människor. Behovet av etiska riktlinjer uppstod i eftermälet av den forskning som utfördes under andra världskriget. Första riktlinjerna var bland andra Nürnbergkoden 1947, Helsingforsdeklarationen 1964, Belmontrapporten 1979 och UNESCO deklARATION om bioetik och mänskliga rättigheter 2005. Dessa riktlinjer har medverkat till att

¹⁰⁶ Se sidan 33-34 i detta dokument.

skapa förändring av etisk standard för forskning främst inom medicin och experiment där människor inkluderas.¹⁰⁷

Struktur för etik och etikprövning i Sverige

I Sverige finns en statlig etikprövningsmyndighet under Utbildningsdepartementet. Myndigheten är indelad i sex verksamhetsregioner och finns i Göteborg, Linköping, Lund, Stockholm, Umeå och Uppsala. Myndigheten har 18 avdelningar och varje avdelning har tio representanter med vetenskaplig bakgrund och fem från allmänheten. Ordförande i en avdelning ska vara eller har varit domare. Ansökningarna görs digitalt via det digitala systemet Prisma.¹⁰⁸ De utgångspunkter som måste beaktas vid etikprövning regleras av Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. Här följer några utgångspunkter: "Forskning får godkännas bara om den kan utföras med respekt för människovärdet [...] mänskliga rättigheter och grundläggande friheter skall alltid beaktas vid etikprövningen samtidigt som hänsyn skall tas till intresset av att ny kunskap kan utvecklas genom forskning. Människors välfärd skall ges företräde framför samhällets och vetenskapens behov [...] Forskning får godkännas bara om de risker som den kan medföra för forskningspersoners hälsa, säkerhet och personliga integritet uppvägs av dess vetenskapliga värde [...]. Forskning får godkännas bara om den skall utföras av eller under överinseende av en forskare som har den vetenskapliga kompetens som behövs. [...] Forskningspersonen skall informeras om den övergripande planen för forskningen, syftet med forskningen, de metoder som kommer att användas, de följder och risker som forskningen kan medföra, vem som är forskningshuvudman, att deltagande i forskningen är frivilligt, och forskningspersonens rätt att när som helst avbryta sin medverkan."¹⁰⁹

Etik i en urfolkskontext

Dessa etiska riktlinjer saknar aspekter som har lyfts som mycket viktiga för urfolk världen över. Även VR lyfter problematiken med att de befintliga riktlinjerna inte beaktar humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning.¹¹⁰ Forskning uppfattas, i många urfolkssamhällen, som "en process som exploaterar urfolk, deras kultur, deras kunskap och deras resurser."¹¹¹ Kunskaper om urfolk har genom historien blivit insamlad, klassificerad och vidareförmedlad genom den kunskapssyn och omvärldsförståelse som olika forskare har haft. Denna kunskap har sedan presenterats som fakta, grundad på forskning, både till majoritetssamhällen och till de beforskade grupperna, folken och samhällena. Det som upplevs problematiskt är bland annat att de som utfört forskning har haft bristfälliga kunskaper om den kultur som undersökts, att de som utfört forskning blivit "ägare" av den kunskap som producerats om gruppen/folket/kulturen vilket sedan har blivit fakta om gruppen/folket/kulturen. En

¹⁰⁷ Nuremberg Code 1947 styr etiska principer för att arbeta med experiment på människor, Helsingfors deklARATIONEN 1964 är etiska principer för medicinsk forskning som involverar människor, Belmont rapporten 1979 handlar om biomedicinsk och beteendeforskning, UNESCO deklARATIONEN om bioetik och mänskliga rättigheter 2005 inkluderar bland annat respekt för mänsklig dignitet, skydd av mänskliga rättigheter.

¹⁰⁸ Etikprövningsmyndigheten.

¹⁰⁹ SFS 2003:460 §§7, 8, 9, 11, 16.

¹¹⁰ Vetenskapsrådet 2019. Forskningsöversikt 2019: Humaniora och samhällsvetenskap.

¹¹¹ Linda Tuhiwai Smith. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. 2nd edition. Zed Books. London. 2012, s. xi.

ytterligare faktor som förstärker problematiken är att dessa forskare, som är experter på en viss kultur vilken de själva inte tillhör, samtidigt tillhör den majoritetskultur som exkluderar gruppen/folket/kulturen från att åtnjuta rätten att själva få äga sin egen kultur och sina egna idéer samt ha beslutsrätt i de frågor som berör det egna samhället.¹¹²

Det finns många goda exempel på etiska riktlinjer framtagna av urfolk och även om det skiljer kulturellt mellan olika folk så är det stor samstämmighet om hur marginalisering har skett när forskning har gjorts på och om urfolk. Exempel på etiska riktlinjer angående forskning i en urfolkskontext finns bland annat i Australien, Kanada, Nya Zeeland och Norge. I Australien finns förutom Australiens nationella etikriktlinjer¹¹³ också etikregler för urfolksforskning skapade av Australian Institute for Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS) för att säkerställa att forskning med och om Aboriginer och Torres Strait Islanders följer en process med meningsfullt engagemang och reciprocitet mellan forskare och individer och/eller grupper/samhällen som är involverade i forskningen.¹¹⁴ I Kanada finns etiska riktlinjer både nationellt och för forskning om och med urfolk. I dessa riktlinjer framkommer bland annat respekten för urfolks egna kunskapssystem när forskning utförs.¹¹⁵ I Nya Zeeland är också de etiska riktlinjerna angående forskning om och med Maorier framtagna av Maorierna själva. Dessa etiska riktlinjer är underlag att förhålla sig till för att främja att etisk forskning bedrivs. De är användbara för forskare, etiska kommittéer, och för andra som är involverade i konsultation med Maori om etiska frågor från lokala, regionala, nationella och internationella perspektiv.¹¹⁶ I Norge finns ett förslag framtaget till etiska riktlinjer för samisk hälsoforskning.¹¹⁷

Riktlinjer i Arktis och Sápmi

För att stärka arbetet i Arctic Council finns ett framtaget dokument med principer för användandet av urfolkskunskaper. Angående forskning sägs att ”Erkännande, respekt, förtroende och ökad förståelse mellan urfolk, forskare och representanter från de Arktiska länderna är viktiga element för en meningsfull och effektiv inkludering av urfolks kunskaper i Arktiska rådets arbete.”¹¹⁸ [min översättning]. Andra ställningstaganden är att urfolks kunskap är intellektuell egendom tillhörande urfolken själva, vilket innebär att policy och procedurer för insamlande av data och information från urfolkskunskapsbärare bör utvecklas på lämplig ägandenivå där deras protokoll ska erkännas och fastställas.

I Förslag till Nordisk samekonvention artikel 24 anges att ”Staterna ska skapa goda förutsättningar för forskning och forskningssamverkan som är av betydelse för det samiska samhället. Sådan forskning ska bedrivas med beaktande av vedertagna forskningsetiska regler

¹¹² Jämför resonemang i Smith, 2012 s. 1. Läs även exempelvis Gudrun Kuhmunen & Carina Sarri, 2008

¹¹³ Human Research Ethics Committees (HRECs)

¹¹⁴ Australian Institute of Aboriginal and Torres strait islanders studies. (Etikriktlinjer GERAIS).

¹¹⁵ Health Canada and the Public Health Agency of Canada's (PHAC) Research Ethics Board; Panel on Research Ethics.

¹¹⁶ Te Ara Tika – Guidelines for Māori research Ethics.

¹¹⁷ Forslag til etiske retningslinjer for samisk helsforskning og forskning på samisk humant biologisk materiale

¹¹⁸ Ottawa Indigenous Knowledge Principles.

och med hänsyn till de internationella principer som anammats gällande forskning om urfolk.”¹¹⁹

Angående árbediehtu finns det framtagna etiska riktlinjer för insamling, dokumentation, förmedling, bevarande och förvaltning av samisk traditionell kunskap. I Sametingets dokument om árbediehtu finns även riktlinjer för hur ett sådant arbete bör gå till.¹²⁰

Förslag

För att forskning ska kunna utföras på ett sätt som respekterar samiska folket och följer principen om självbestämmande bör de etiska riktlinjerna förändras för att inkludera samiskt inflytande. Härunder följer olika förslag för hur Sametinget kan arbeta vidare med denna viktiga fråga.

Ta fram etiska riktlinjer för forskning i en samisk kontext

Sametinget bör utveckla samiskt inflytande över forskning genom att ansvara för att etiska riktlinjer tas fram som gäller forskning som berör samer och Sápmi. Det finns redan olika exempel som kan användas, se ovan. Sametinget har redan tagit fram riktlinjer angående Árbediehtu.¹²¹ Dessa innefattar och är kopplade till samisk kultur, värderingar, arbetssätt och världsåskådning. Detta dokument, tillsammans med Sametingets dokument som Eallinbiras, kan användas som en del i ett framtagande av etiska riktlinjer för all forskning om och med samer. Förslagsvis bör riktlinjer för etisk forskning i en samisk kontext utformas gemensamt i de olika länderna i Sápmi.

Samisk del i befintlig etikansökansblankett

Sametinget bör verka för att det ska finnas en specifik samisk del i det nationella digitala etikansökningssystemet. Det befintliga etikansökningsformuläret skulle kunna kompletteras med ytterligare frågor som rör samer och Sápmi. Det skulle kunna utformas så att det i den allmänna delen finns en fråga om forskningen som ska utföras ämnar att innefatta samer eller Sápmi, eller ämnar att behandla frågor som är relevanta för och berör samiska frågor på något vis. Om svaret är ja, leds ansökaren vidare till ett anpassat formulär som inkluderar frågor anpassade för forskning om samer och Sápmi. Denna del av formuläret bör tas fram och kvalitetssäkras av en grupp sakkunniga samer. Denna del skulle vara ett komplement till det befintliga ansökningsformuläret och samma krav som ställs på all annan forskning i Sverige skulle givetvis fortfarande gälla för samisk forskning. Exempel på detta finns redan i bland annat Australien.

¹¹⁹ Förslag till Nordisk Samekonvention, Artikel 24.

¹²⁰ Árbediehtu/Árbbediehto/Aerpimaahtoe. Läs också: Porsanger & Guttorm (red), Working with Traditional Knowledge, 2011.

¹²¹ Ibid.

Samisk representation i Etikprövningsmyndighet

Samisk representation i olika delar av samhället är ett sätt att leva upp till de rättigheter samer har som folk, till exempel rätten att få bestämma över sin egen samhällsutveckling. Hur forskning bedrivs är synnerligen relevant för samisk kultur och samhälle. En framkomlig väg för Sametinget kan vara att arbeta för att det ska finnas samisk representation i en eller flera av etikprövningsmyndighetens verksamhetsregioner. För samisk representation skulle samma vetenskapliga kompetens gälla som för de övriga i verksamhetsregionen. Den samiska representationen föreslås av Sametinget och beslutas av regeringen, på samma sätt som för övriga medlemmar i etikprövningsmyndighetens verksamhetsregioner.

Samiskt forskningsetiskt råd

Sametinget har möjlighet att skapa ett eget forskningsetiskt råd som består av forskare och är opolitiskt. Ett samiskt forskningsetikråd kan välja att arbeta utifrån samiska forskningsetiska riktlinjer. Detta forskningsetiska råd kan uppmana forskare som utför forskning om samer och Sápmi att genomgå en etikprövning via det samiska forskningsetiska rådet för att på så vis i förlängningen normera samisk forskningsetik. På sikt bör målet vara att skapa ett etikråd som är gemensamt för alla länder inom Sápmi.

Exempel - myndigheten för samisk forskning

Nedan ges ett exempel på hur en Lagtext och Förordning kan ta form. Syftet är att visa att det är en reell möjlighet att få inflytande men även för att motivera till handling då det ter sig lättare att utgå från ett imaginärt förslag än inget förslag alls.

Lag om Samiskt Forskningsråd

Departement: Utbildningsdepartement

1 § För att ge stöd till grundläggande samisk forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden ska det finnas ett samiskt forskningsråd, Samiska forskningsrådet. (Sámi Eiseváldi Dutkanráddi, SED)

2 § Fler än hälften av ledamöterna i Samiska forskningsrådets styrelse ska utses av elektorater som utses vid de universitet och högskolor som Sametinget med samråd av regeringen bestämmer.

3 § Regeringen i enighet med Sametinget meddelar närmare föreskrifter om Samiska forskningsrådets uppgifter och interna organisation samt om hur ledamöterna i Samiska forskningsrådets styrelse ska utses.

Ledning

Samiska forskningsrådet leds av en styrelse.

Styrelsen ska bestå av sju ledamöter.

Organisation

Vid Samiska forskningsrådet ska det finnas en huvudsekreterare med hög vetenskaplig kompetens.

Samiska forskningsrådet ska tillsammans med övriga forskningsråd ingå i en samordningsgrupp bestående av myndighetscheferna. Gruppen verkar för att gemensamt utarbeta analyser, strategier och forskningsprogram samt i övrigt ta initiativ för att utveckla och förnya formerna för forskningsverksamhet. Förordning (2013:508).

Råd och kommittéer

Humaniora och samhällsvetenskap

Medicin och hälsa

Naturvetenskap och teknik

Infrastruktur

Utbildningsvetenskap

Konst och duodji

Råd för forskningens infrastruktur

Förordning med instruktion för Samiska forskningsrådet

Uppgifter:

1 § Samiska forskningsrådet har till uppgift att ge stöd till grundläggande och behovsstyrd forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden som berör samer och Sápmi.

2a § Inom ramen för den uppgift som anges i 1 § ska myndigheten särskilt

Fördela medel till forskning och därmed sammanhängande verksamhet, till exempel ersättning till forskningsdeltagare

Bedöma kvaliteten, nyttiggörande och samhällsrelevansen av den egna verksamheten ur samiskt perspektiv

Utreda vilka forskningsbehov som är angelägna inom myndighetens verksamhetsområde, redovisa resultaten av dessa utredningar samt ta initiativ till och främja den forskning som behövs för att tillgodose sådana behov

Främja kunskapsupbyggnad i frågor om samer och Sápmi

Stimulera samiskt deltagande i aktuella forskningsteman

Främja och ta initiativ till vetenskaplig publicering och till kunskapsförmedling och dialog om den forskning som finansieras av rådet samt verka för att forskningsresultat kommuniceras med samiska samhället

Stödja samisk forskarinitierad forskning

Ansvar för att stödja samisk kunskap/kunskapsförståelse/definition av kunskap/forskning/akademi

2b § Myndigheten för samisk forskning ska även

initiera och stödja samisk ämnesövergripande forskning,

initiera och stödja strategiska satsningar inom samisk forskningsinfrastruktur,

förmedla policyrelevant kunskap/forskning till regering och sameting,

främja och ta initiativ till internationellt forskningssamarbeten och erfarenhetsutbyten mellan urfolk,

verka för jämställdhet samt köns- och genusperspektiv i fördelning av forskningsmedel och forskning,

göra forskningspolitiska analyser och ge regering och sameting råd i samiska forskningspolitiska frågor,

i samverkan med universitet och högskolor medverka till att skapa goda samiska forskningsmiljöer, främja samisk utbildning och forskarnivå av hög kvalitet och stödja forskare i början av sin karriär.

Referenslista

Australian Institute of Aboriginal and Torres Strait Islander Studies (AIATSIS) (2019-02-19) <https://aiatsis.gov.au/research/ethical-research/guidelines-ethical-research-australian-indigenous-studies>

Agenda 2030 och Sverige: Världens utmaning – världens möjlighet. Betänkande av Agenda 2030-delegationen. Stockholm 2019.
<https://www.regeringen.se/493ab5/contentassets/a1d21f7c7c7c484e96c759f2b3c44638/agenda-2030-och-sverige-varldens-utmaning--varldens-mojlighet-sou-201913.pdf>

Agenda 2030 Svensk översättning av FN:s Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development.
<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

Anaya, S. James. *Indigenous Peoples in International Law* (2nd ed.). Oxford University Press, 2004.

Árbediethu/árbediehto/aerpimaahtoe/sametingets policydokument för traditionell kunskap. Sametinget 2010.

Eallinbiras/Iellembirás/Jielemen birje. Sametingets Livsmiljöprogram 2009, uppdaterad 2016.

Elenius, Lars. *Nationalstat och minoritetspolitik. Samer och finskspråkiga minoriteter i ett jämförande nordiskt perspektiv*. Studentlitteratur, 2006.

Energimyndighetens årsredovisning 2016. Statens energimyndighet 2017.

En samisk matvision. Sametinget 2012.

Etikprövningsmyndigheten (2019-05-15) www.etikprovning.se.

FNs internationella konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Forslag til etiske retningslinjer for samisk helforskning og forskning på samisk humant biologisk materiale (2019-02-19) <https://www.sametinget.no/Tjenester/Helse-og-sosial#collapseOne2068>

Für, Gunlög. Colonialism in the margins. Cultural Encounter in New Sweden and Lapland. I: *The atlantic world. Wurope, Africa and the Americas, 1500-1830*. Eds. Klooster, Wim & Schmidt, Benjamin. Library of Congress, Nederländerna, 2006.

Förslag till Nordisk Samekonvention.

Guttorm, Gunvor. Árbediehtu (Sami traditional knowledge) – as a concept and in practice. I: *Working with Traditional Knowledge: Communities, Institutions, Information Systems, Law and Ethics. Diedut*. Red. Porsanger, Jelena & Guttorm, Gunvor. Sámi allaskuvla. Vol. 1, 2011, s. 59-76.

Health Canada and the Public Health Agency of Canada's (PHAC) Research Ethics Board (2019-02-19) <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/science-research/science-advice-decision-making/research-ethics-board.html>

Human Research Ethics Committees (HRECs) (Australien nationell etik kod) (2019-02-22) <https://nhmrc.gov.au/research-policy/ethics/human-research-ethics-committees>

ILO konvention nr.169 angående ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder.

Jannok Nutti, Ylva. ”½ Sala + 1 ½ goartila” – Skolutvecklings- och aktionsforskningsprojekt i Sameskolan. I: *Långa perspektiv. Samisk forskning & traditionell kunskap*. Red. Sköld, Peter & Stoor, Krister. Vaartoe – Center för samisk forskning, Umeå universitet, 2012, s. 215-229.

Koivurova, Timo. Jurisprudence of the European Court of Human Rights regarding Indigenous Peoples: Retrospect and Prospects. *International Journal on Minority and Group Rights* Nr. 18, 2011.

Kovak, Margret. *Indigenous methodologies. Characteristics, conversations, and contexts*. Univeristy of Toronto Press Incorporated, 2009.

Kuhmunen, Gudrun & Sarri, Carina. *Kan samisk traditionell kunskap överföras till en ny tid i den samiska förskolan, och i så fall hur?* D-uppsats, Luleå Tekniska Universitet, 2008.

Kulturpolitiskt handlingsprogram. Sametinget 2018.

Kuokkanen, Rauna. *Restructuring relations. Indigenous Self-Determination, Governance, and Gender*, Oxford university press, Oxford, 2019.

Lantto, Patrik. *Tiden börjar på nytt. En analys av samernas etnopolitiska mobilisering i Sverige 1900 – 1950*. Diss. Umeå universitet, 2000.

Lantto, Patrik. Att göra sin stämma hörd. Svenska Samernas Riskförbund, samerörelsen och svensk samepolitik 1950 – 1962. Umeå universitet, 2003.

Lantto, P. och Mörkenstam U. ”Sami Rights and Sami Challenges: the Modernization Process and the Swedish Sami Movement, 1886-2006”, *Scandinavian Journal of History*, Vol. 33, No. 1. 2008.

Lantto, Patrik. Borders, citizenship and change: the case of the Sami people, 1751-, *Citizenship Studies*, 14:5, 2010 s. 543-556

Lawrence, Rebecca och Mörkenstam Ulf. Självbestämmande genom myndighetsutövning? Sametingets dubbla roller. *Statsvetenskaplig tidskrift*. Årgång 114 2012/2.

Lindmark, Daniel & Sundström, Olle (red). *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna. En vetenskaplig antologi*. Artos & Norma bokförlag och Svenska kyrkans forskningsenhet, Uppsala, 2016.

Lundmark, Lennart. *Samernas skatteland. I Norr- och Västerbotten under 300 år*. Serien III Rättshistoriska Skrifter. Åttonde bandet, Stockholm, 2006 .

Löf, Annette. *Challenging Adaptability. Analysing the Governance of Reindeer Husbandry in Sweden*. Diss. Umeå universitet, 2014.

Marklund, Bertil. *Det milsvida skogsfolket. Skogssamernas samhälle i omvandling 1650 – 1800*. Diss. Umeå universitet, 2015.

Mörkenstam, Ulf. *Om "Lapparnes privilegier": föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Diss., Stockholms universitet, 1999.

Mörkenstam, Ulf. Recognition as if sovereigns? A procedural understanding of indigenous self-determination, *Citizenship Studies*, 19:6-7, 2015, s. 634-648,

Nordin, Åsa. Relationer i ett samiskt samhälle. En studie av skötesrensytet i Gällivare socken under första hälften av 1900-talet. Diss. Sámi dutkan, Umeå universitet, 2002.

Nordin, Åsa. Reflektioner kring árbediehtu/ samisk traditionell kunskap. Ett komplext begrepp. I: *Långa perspektiv. Samisk forskning & traditionell kunskap*. Red. Sköld, Peter & Stoor, Krister. Vaartoe – Center för samisk forskning, Umeå universitet, 2012, s. 14-30.

Nordiskt Samiskt Institut. Sámi- ja álgoálbmudutkama etihkka. Seminára raporta, 2006.

Norstedt, Gudrun. *Lapps kattelanden på Geddas karta. Umeå lappmark från 1671 till 1900-talets början*. Thalassa förlag, Umeå, 2001.

OECD, Frascati Manual 2015: *Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development*, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities, OECD Publishing, Paris. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264239012-en>

OECD Rural Policy Reviews 2019. Linking the Indigenous Sami People with Regional Development in Sweden, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264310544-en>

Ottawa Indigenous Knowledge Principles. Developed and agreed upon by the Arctic Council Permanent Participants for use in the Arctic Council in 2014, updated in October 2018. (2019-02-08) www.saamicouncil.net

Panel on Research Ethics, www.pre.ethics.gc.ca, (2019-02-26) <http://www.pre.ethics.gc.ca/eng/policy-politique/initiatives/tcps2-epc2/chapter9-chapitre9/#toc09-1b>

Porsanger, Jelena. The Problematisation of the Dichotomy of Modernity and Tradition in Indigenous and Sami context. I: *Working with Traditional Knowledge: Communities, Institutions, Information Systems, Law and Ethics. Dieđut*. Red. Porsanger, Jelena & Guttorm, Gunvor. Sámi allaskuvla. Vol. 1, 2011, s. 224-252.

Porsanger, Jelena & Guttorm, Gunvor. Árbediehtu- fágasuorggi huksen (Building up the field of Study and Research on Sami Traditional Knowledge (árbediehtu)). I: *Working with Traditional Knowledge: Communities, Institutions, Information Systems, Law and Ethics. Dieđut*. Red. Porsanger, Jelena & Guttorm, Gunvor. Sámi allaskuvla. Vol. 1, 2011, s. 13-57.

Position Paper of the Sami Parliamentary Council on the Local Communities and Indigenous Peoples Platform https://www.sametinget.se/117506?file_id=1

P – SAMISK III, Programplan 2017-2027. Program for samisk forskning III, Forskningsrådet, Norge.

Regeringens proposition. 2016/17:16 Bil. 1. Parisavtalet.

Regeringens proposition 2016/17:50 Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar och stärkt konkurrenskraft. (s. 19 Förslag till forsknings proposition från forskningsråd U2015/01362/F; Enskilda analyser från forskningsråd U2015/05147/F; Universitet och högskolors analys till forskningsproposition U2015/01662/UH; Regeringsbeslut 2017-05-18 U2017/02404/F).

Regeringskansliet. Finansiering av forskning i Sverige. (2019-05-15)
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/hogskola-och-forskning/finansiering-av-forskning-i-sverige/>

Reimerson, Elsa. *Nature Culture Rights. Exploring Space for Indigenous Agency in Protected Area Discourses*. Diss. Umeå universitet, 2015.

Rumar, Lars. *Historien och Härjedalsdomen. En kritisk analys*. Vaartoe Umeå universitet, 2014.

Samefolket1961:1 s. 13

Sametingets Jämställdhetsprogram. Sametinget 2016.

Sametingets Näringspolitiska program. Sápmi – en näringsmässig resurs. Sametinget 2014.

Sametingets Rennäringspolitiska program. Sápmi – en region som berikar Sverige. Sametinget 2015.

Sametingets språkpolitiska handlingsprogram. Sametinget 2016.

Sametingets syn på Mineraler och Gruvor i Sápmi. Sametinget 2014.

Sametingets syn på Vindkraft i Sápmi, Sametinget 2009.

Samisk Mediepolitik [Handlingsprogram]. Sametinget 2013.

Samisk utbildningspolitik [Handlingsprogram]. Sametinget 2012

Saul, Ben. *Indigenous Peoples and Human Rights. International and Regional Jurisprudence*. Oxford. Hart Publishing, 2016.

Shachar, Ayelet. *Multicultural Jurisdiction. Cultural Differences and Women's Rights*. Cambridge UK; New York: Cambridge University Press, 2001.

Sehlin MacNeil, Kristina. *Extractive Violence on Indigenous Country. Sami and Aboriginal Views on Conflicts and Power Relations with Extractive Industries*. Diss. Umeå universitet, 2017.

Scheinin, Martin. The Right of a People to Enjoy Its Culture: Towards a Nordic Saami Rights Convention. I: *Cultural Human Rights*, Eds. Francioni, Francesco & Scheinin, Martin. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.

SFS 1974:152 Regeringsformen.

SFS 2003:460 Lag om etikprövning av forskning som avser människor.

SFS 2007:515 Myndighetsförordning.

Sjögren, David. *Den säkra zonen: motiv, åtgärdsförslag och verksamhet i den särskiljande utbildningspolitiken för inhemska minoriteter 1913-1962*. Diss. Umeå universitet, 2010.

Sköld, Peter. Samisk forskning inför framtiden. I: *Igår, idag, imorgon – samerna, politiken och vetenskapen*. Red. Sköld, Peter & Axelsson, Per. Vaartoe – Center för samisk forskning. Umeå universitet, 2005.

Studera.nu (2019-05-15) <https://www.studera.nu/livet-som-student/sa-funkar-hogskolestudier/universitet-eller-hogskola/>

SOU 2019:6 *En långsiktig, samordnad och dialogbaserad styrning av högskolan*. Betänkande av Styr- och resursutredningen (Strut) Stockholm 2019

Stoor, Krister. Det vita vilddjuret stjälar mina renkalvar. Traditionell och akademisk syn på fjällräven. *Långa perspektiv. Samisk forskning & traditionell kunskap*. Red. Sköld, Peter & Stoor, Krister. Vaartoe – Center för samisk forskning, Umeå universitet, 2012, s. 159-170.

Svonni, Charlotta. At the Margin of Educational Policy: Sámi/Indigenous Peoples in the Swedish National Curriculum 2011. *Creative Education* Vol. 6, 2015, s.898-906

Svonni, Charlotta. Samisk utbildning i förändring. Nomadskolan och processen för samer att bli likvärdiga samhällsmedborgare. *Samisk kamp. Kulturförmedling och rättviserörelse*. Red. Liliequist, Marianne & Cocq, Coppélie. H:ström. Umeå, 2017.

Svonni, Charlotta. Nomadskolans existensberättigande. *Banbrytande ledare och forskare. Vänbok till Lars Thomasson*. Red. Lantto, Patrik et.al. Umeå universitet, 2018

Te Ara Tika – Guidelines for Māori research Ethics: A framework for researchers and ethics committee members. <http://www.hrc.govt.nz/news-and-publications/publications/te-ara-tika-guidelines-m%C4%81ori-research-ethics-framework-researcher>

Thomasson, Lars. *Ur jämtlandssamernas nutidshistoria. En mer än hundraårig kulturkamp*. Gaaltje – sydsamiskt kulturcentrum, Östersund, 2002.

Tuhiwai Smith, Linda. *Decolonizing Methodologies. Research and Indigenous Peoples*. 2nd edition. Zed Books. London, 2012.

Umeå universitet, nyheter 2011-10-12 https://www.umu.se/nyheter/kommande-utlysning-om-samisk-forskning_5832584/

UNDRIP, United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples.

Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar.

Ungdomspolitiskt handlingsprogram. Sametinget 2007.

Vetenskapsrådet 2017, *Forskningsbarometern 2017 – Svensk forskning i internationell jämförelse*. Stockholm. ISSN 2002-8024, ISBN 978-91-7307-345-4

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25ada/1529480530639/Forskningsbarometern-2017_VR.pdf

Vetenskapsrådet 2019. Forskningsöversikt 2019: Humaniora och samhällsvetenskap. VR1901. Dnr 3.5 2017-6069. ISBN 978-91-7307-375-2

https://www.vr.se/download/18.5511f9a7168876f741caf/1552382870836/Forskningsoversikt_humaniora-och-samhaellsvetenskap_VR_2019.pdf

Åhrén, Mattias. *Indigenous Peoples' status in the international legal system*. Oxford University Press. UK, 2016.

Össbo, Åsa. *Nya vatten, dunkla speglingar. Industriell kolonialism genom svensk vattenkraftutbyggnad i renskötseområdet 1910 – 1968*. Diss. Umeå universitet, 2014.

Seminarium 2019-01-29, seminariedeltagare:

Axelsson, Per, universitetslektor och vicedekan vid humanistisk fakultet, Umeå universitet. Forskningsområde: Samisk hälsa och historia.

Brännlund, Isabelle, samordnare och forskare vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Historia och Sápmi, relationen mellan människa och natur, barnafödande och barnmorskor.

Brännström, Malin, postdoktor vid Juridisk institutionen, Umeå universitet. Forskningsområde: Skogsbruk och renskötsel på samma marker, skogsvårdslag.

Löf, Annette, forskare vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: styrning och samverkan i relation till renskötsel och samisk markanvändning.

Nilsson, Lena Maria, biträdande föreståndare vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Näringsforskning vid Institutionen för folkhälsa och klinisk medicin.

Norlin, Björn, forskare vid Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet. Forskningsområde: samisk utbildningshistoria, skola och våld, historias roll i nutida försoningsprocesser.

Poggats, Tobias, projektassistent vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning. Umeå universitet.

Reimerson, Elsa, universitetslektor vid Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet. Forskningsområde: Miljöpolitik, naturskydd och urfolksfrågor.

Sehlin MacNeil, Kristina, postdoktor vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Konflikter mellan utvinningsindustrier och urfolk, etnologi.

Stoor, Krister, Föreståndare vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Immateriellt kulturarv, jojk.

Stoor, Petter, Doktorand psykologi, Universitet i Tromsö. Forskningsområde: Psykisk ohälsa bland samer.

Svonni, Charlotta, utredare och konsult, doktorand vid Institutionen för idé- och samhällsstudier och Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Utbildningshistoria, läroplaner, styrdokument, styrning av utbildningsväsende.

Össbo, Åsa, postdoktor vid Vaartoe - Centrum för samisk forskning, Umeå universitet. Forskningsområde: Industriell kolonialism i Sápmi, historia.

Exempel på forskningspublikationer med samisk tematik (bilaga 1)

Förutom det som finns i referenslistan följer här en mycket ofullständig lista med forskningspublikationer som har inriktning mot samiska teman och intresseområden.

Axelsson, Per. Kontinuitet eller förändring? Livsvetenskapernas undersökningar av befolkning i Sápmi under andra hälften av 1900-talet. I: *Igår, idag, imorgon – Samerna, politiken och vetenskapen*. Red. Sköld, Peter & Axelsson, Per. Vaartoe – Center för samisk forskning. Umeå universitet, 2005.

Brännlund, Isabelle. *Histories of reindeer husbandry resilience: Land use and social networks of reindeer husbandry in Swedish Sápmi 1740-1920*. Diss. Umeå universitet, 2015.

Brännström, Malin. *Skogsbruk och renskötsel på samma mark. En rättsvetenskaplig studie av äganderätten och renskötselrätten*. Diss. Umeå universitet, 2017.

Cocq, Coppélié. Kampen om Gállok: platsskapande och synliggörande. *Kulturella perspektiv*, Vol. 1, 2014, s. 5-12.

Ledman, Anna-Lill. *Att representera och representeras. Samiska kvinnor i svensk och samisk press 1966-2006*. Diss. Umeå universitet, 2012.

Johansson, Peter. *Samerna – ett ursprungsfolk eller en minoritet? En studie av svensk samepolitik 1986-2005*. Diss. Göteborgs universitet, 2008.

Josefsen, Eva; Mörkenstam, Ulf & Nilsson, Ragnhild. The Nordic Sámediggi and the Limits of Indigenous Self-Determination. *Gáldu čála – Journal of Indigenous Peoples Right*, Kautokeino, Vol. 1, 2016, s. 6-46.

Omma, Lotta. *Ung same i Sverige – Livsvillkor, självvärdering och hälsa*. Diss. Umeå universitet. 2013.

Outakoski, Hanna; Lindgren, Eva; Westum, Asbjørg; et al. Researching writing development to support language maintenance and revitalization: design and methodological challenges. *Perspectives on Indigenous writing and literacies*, Leiden, Netherlands: Brill Academic Publishers, 2019, s165-185.

Norlin, Björn & Sjögren, David. Kyrkan, utbildningspolitiken och den samiska skolundervisningen vid sekelskiftet 1900: Inflytande, vägval och konsekvenser? I: *De historiska relationerna mellan Svenska kyrkan och samerna. En vetenskaplig antologi*. Artos & Norma bokförlag och Svenska kyrkans forskningsenhet, Uppsala, 2016, s. 403-438.

Sandström, Per. *A toolbox for co-rodution of knowledge and improved land use dialogues: the perspektive of reindeer husbandry*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet, 2015.

Skarin, Anna; Danell, Öje; Bergström, Roger; Moen, Jon. Reindeer movement patterns in alpine summer ranges. *Polar Biology*, Vol 33, Iss.9, 2010, s. 1263-1275.

Storm Mienna, Christina. *Temporomandibular disorders among Sami women. Perspectives based on an epidemiological survey with mixed methods*. Diss. Umeå universitet, 2014.

Vinka, Mikael; Christian Waldmann; David Kroik & Kirk PH Sullivan. Developing a spoken corpus for south sami language teaching and learning. I: *Språkdidaktik: Resereaching Language Teaching and Learning*. Red. Eva Lindgren and Janet Enever. Umeå universitet, 2015, s. 75-84.

Åhrén, Kristina. *Är jag en riktig same? En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete*. Diss. Umeå universitet, 2008.